

KULTURHISTORISK STEDSANALYSE (DIVE-ANALYSE)

Eggedal sentrum / Sigdal kommune

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Kulturhistorisk stedsanalyse (DIVE-analyse) Eggedal sentrum / Sigdal kommune	Rapporttype/nummer NIKU Rapport 130. 2.utg.	Publiseringsdato 18.11.2022
	Prosjektnummer 1022436	Sider 88
	Avdeling Kulturarv og samfunn	Tilgjengelighet Åpen
Forfatter(e) Sveinung Krokann Berg, Fredrik Berg, Siv Leden	ISSN 2703-7797 ISBN 978-82-8101-282-0	Oppdragstidspunkt / periode utført August-November 2022
	Forsidebilde Eggedal, historiske bilder og NIKU 2022	

Prosjektleder Sveinung Krokann Berg
Prosjektmedarbeider(e) Fredrik Berg, Siv Leden
Kvalitetssikrer Annika Haugen

Oppdragsgiver / finansiert av Sigdal kommune

Sammendrag Den kulturhistoriske stedsanalysen av Eggedal sentrum er gjort med utgangspunkt i Riksantikvarens DIVE-metode med formål å synliggjøre Eggedals kulturhistoriske kvaliteter og karaktertrekk og hvordan disse kan bidra til å skape «Eggedal Fjellandsby» som er målsettingen i arbeidet med ny sentrumsplan for Eggedal. Eggedals kulturhistoriske karaktertrekk er beskrevet gjennom 6 temaer: Landskapet/Gårdsmiljøet, Kirkebygda, Handelssentrum, Boligbebyggelsen, Kunstnerdalen og Turisme. Disse karaktertrekkene er igjen brukt som utgangspunkt for å tydeliggjøre hvilke utfordringer som eventuelt truer disse kvalitetene og hvilke mulighetsrom kulturhistoriske kvaliteter skaper for videre utvikling av Eggedal sentrum.
Abstract The analysis of historical elements in central Eggedal is based on the DIVE-method developed by The Directorate for Cultural Heritage with a purpose to describe and make visible the historical qualities and characteristics of Eggedal and how these elements can contribute to develop Eggedal as a "mountain village" as indicated in the ongoing zoning plan for the area. The historic characteristics are described by six themes: Landscape/Farmland, The Church, Local centre, Housingstructure, The 'Art Valley' and Tourism. These characteristics are used to describe challenges and threats to the historical qualities present and what possibilities and opportunity space can be defined based on these qualities.

Emneord Kulturhistorisk stedsanalyse, Eggedal, Sigdal, Hovland, Fjellandsby
Keywords Kulturlandskap, fjellandsby, kunstnerdalen, kirkested

Avdelingsleder
 Annika Haugen

Forord

DIVE-analysen for Eggedal sentrum er utarbeidet av NIKU i forbindelse med Sigdal kommunes arbeid med ny sentrumsplan for Eggedal sentrum.

Arbeidet er utført av samfunnsgeograf Sveinung Krokann Berg (prosjektleder), bygningsantikvar Fredrik Berg og arkitekt Siv Leden.

Kontaktpersoner og prosjektansvarlige i Sigdal kommune har vært Lisbeth Kristin Friberg.

Der ikke annet er angitt er fotografier tatt av NIKU i 2022.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	7
1.1	Analyseområde	7
1.2	Pågående planprosess og mål for utvikling	8
1.3	Gjennomføring av oppdraget	8
2	Plangrunnlag og medvirkning	10
2.1	Overordnede føringer og nasjonale/regionale/kommunale kulturminneregistre	11
2.2	Medvirkning	15
3	Eggedal før og nå	17
3.1	Landskapsrommet	18
3.2	Den eldste historien	21
3.3	Kirkebygden	21
3.4	Jordbruks- og gårdsmiljø	25
3.5	Industri	30
3.6	Ferdselsårer og infrastruktur	31
3.7	Etablering av nytt sentrum	35
3.8	Besøksmålet Eggedal	47
3.9	Boligutvikling i Eggedal på 1900-tallet	49
3.10	Tid/rom-matrise	54
4	Analyseområdetets kulturhistoriske karaktertrekk	55
4.1	Landskapet / Gårdsmiljøet	56
4.2	Kirkebygda	59
4.3	Handelssentrum	60
4.4	Boligbebyggelsen	62
4.5	Kunstnerdalen	65
4.6	Turisme	67
5	Verdivurdering og anbefalte prinsipper for å videreføre kvaliteter og særpreg	68
5.1	Landskapet / Gårdsmiljøet	69
5.2	Kirkestedet	70
5.3	Eggedal sentrum	73
5.4	Boligbebyggelse	77
5.5	Kunstnerdalen	79
5.6	Turisme	80
6	Vedlegg: Eksempler på fjellandsbyer	82
7	Kilder	86

1 Innledning

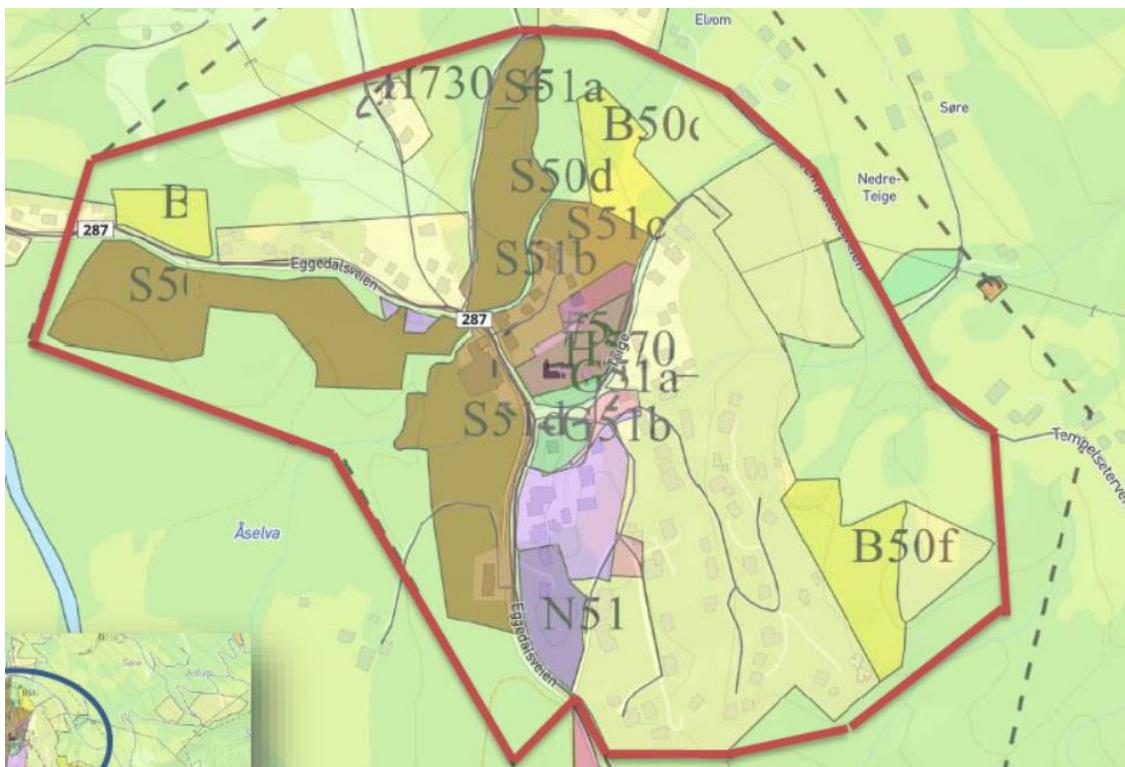
I forbindelse med Sigdal kommunes arbeid med sentrumsplan for Eggedal sentrum er NIKU engasjert for å utarbeide en kulturhistorisk stedsanalyse som del av kunnskapsgrunnlaget. Planområdet for sentrumsplanen er en del av kommunedelplanen for Tempelseter, Djupsjøen og Eggedal sentrum, der Eggedal sentrum utgjør en viktig del av kommunens reiselivssatsing. Eggedal sentrum er en viktig innfallsport til Norefjell og sees i sammenheng med økt potensiale for friluftstilbud og økt utbygging av fritidsboliger i fjellet. Jf. kommuneplanens samfunnsdel 2022-2035 ønskes Eggedal sentrum utviklet som en «fjellandsby». I lys av et fortetningsperspektiv ønskes derfor en kulturhistorisk stedsanalyse som viser hvilke verdier som inngår i stedets kultur og kulturhistoriske miljø og hvilke muligheter disse gir framover.

Sigdal kommune har vist til DIVE-metoden for gjennomføring av analysen som skal belyse følgende problemstillinger:

1. Typiske kjennetegn ved Eggedals historie og utvikling over tid
2. Kulturhistoriske verdier i dagens Eggedal
3. Handlingsrom for utvikling – beskrive hvordan kulturtilbud/-historie kan benyttes i den videre utvikling av tettstedet

1.1 Analyseområde

Planområdet for sentrumsplanen strekker seg fra og med felt S50 i vest, Tempelseterveien i nord, felt B50f i øst og felt N51 i sør (se kartutsnitt). Den kulturhistoriske stedsanalysen vil ta utgangspunkt i dette planområdet, men der kulturhistoriske karaktertrekk og sammenhenger tilsier det, vil også områder utenfor denne planavgrensningen inngå i analysen.

Analyseområde og reguleringsformål i kommunedelplanen for Tempelseter, Djupsjøen og Eggedal sentrum (planid 20181000/31.03.22)

1.2 Pågående planprosess og mål for utvikling

Sigdal kommune har utarbeidet forslag til planprogram for Sentrumsplan for Eggedal sentrum (22.06.22) som er ute til høring parallelt med gjennomføring av den kulturhistoriske stedsanalysen. Hensikten med Sentrumsplanen er å legge til rette for en helhetlig utvikling av Eggedal sentrum, med involvering fra innbyggere, grunneiere/utbyggere og andre berørte parter. Sentrumsplanen skal være en plan for innbyggere, for fritidsbeboere og for besøkende. Planarbeidet gjennomføres i perioden mars 2022 – desember 2023. Som del av kunnskapsgrunnlaget for sentrumsplanen har Skred AS utarbeidet en analyse som beskriver risiko for flom og skred i Eggedal sentrum parallelt med den kulturhistoriske stedsanalysen. Resultatene i denne flom- og skredanalysen kan ha betydning for arealbruk og tiltak i planområdet og må vurderes opp mot mulighetsrom og utviklingsmuligheter som er beskrevet i kapittel 5 i den kulturhistoriske stedsanalysen.

Eksisterende reguleringer innenfor planområdet (se kap 2.1.4) forventes erstattet eller innarbeidet i den nye Sentrumsplanen.

Sentrumsplanen skal gi en mer detaljert avklaring av arealbruken i Eggedal sentrum enn det som framkommer i kommunedelplanen. Planen skal avklare hovedstrukturer for f.eks. møteplasser, veier, vann og avløp, gang- og sykkelveier, løsninger relatert til overflatevann, grønnstruktur og byggeområder. Planen skal så langt som mulig erstatte en detaljregulering og være et juridisk verktøy for videre byggesaksbehandling. Det kan likevel bli nødvendig med detaljregulering av enkelte områder innenfor planområdet. Planarbeidet forutsetter at det legges vekt på bærekraftige og energieffektive tiltak, med tilpasninger til terreng, landskap, vegetasjon og eksisterende kulturmiljøer. Gjeldende arealformål i kommunedelplanen og kommunens samfunnsdel skal legges til grunn. Ett av innsatsområdene i samfunnsdelen er å «Utvikle Eggedal til en «fjellandsby», med boliger, tjenester og aktiviteter som knyttes til fjellet.»

1.3 Gjennomføring av oppdraget

Den kulturhistoriske stedsanalysen er gjort med utgangspunkt i Riksantikvarens DIVE- metode (2009/2018). Gjennom metoden klarlegges hva som har vært og er viktig for stedets utvikling – sosialt, kulturelt, teknisk og økonomisk, og hvilke fysiske spor dette har gitt. Målet er å vise hvilke karaktertrekk og kulturhistoriske kvaliteter som finnes i planområdet, og hvordan disse kan utnyttes som ressurser for videre stedsutvikling. DIVE er en forkortelse for metodens fire trinn: **D**escribe (beskrive) – **I**nterprete (fortolke) – **V**aluate (vurdere) – **E**nable (aktivere).

Forberedende fase

Mål: Definere formål og samle bakgrunnsinformasjon

DIVE-analysen skal først og fremst være et kunnskapsgrunnlag og en dokumentasjon av planområdets kulturhistoriske kvaliteter for å sikre at særlig viktige objekter og miljøer blir ivaretatt. Rammer for framtidig utvikling er vurdert utfra hvordan de kulturhistoriske kvalitetene kan bidra til en ønsket utvikling.

Trinn 1 – beskrivelse (D)

Mål: Etablere kunnskapsoversikt om områdets opprinnelse, utvikling og karakter

I analysens første trinn presenteres en kort historikk for Eggedal med kart og foto. Videre er det utarbeidet en tid/rom-matrise. Denne dykker ned i historien baklengs som når arkeologiske lag avdekkes ett for ett, og starter derfor med de siste historiske begivenhetene øverst og presenterer deretter hendelser og spor fra tidligere tider. Matrisen har flere geografiske nivåer for å vise hvordan utviklingen av Eggedal sentrum også er påvirket av hendelser som har funnet sted utenfor det avgrensede analyseområdet.

Trinn 2 – fortolkning (I)

Mål: Undersøke stedets historiske lesbarhet, betydningsbærende elementer og overordnede trekk

I andre trinn tolkes hvordan den historiske utviklingen har hatt betydning for hvordan Eggedal sentrum

framstår i dag og hvilke kulturhistoriske trekk som er lesbare og karakteristiske med særlig betydning for sentrumsområdets stedsidentitet. NIKU har gjort en analyse av landskap, overordnede strukturer og karakteristisk bebyggelse og infrastruktur, som grunnlag for hvordan stedets kulturarv kan inngå som del av den framtidige «fjellandsbyen» og den videre historiefortellingen om Eggedal.

Trinn 3 – vurdering (V)

Mål: Drøfte de kulturhistoriske ressursenes verdi, sårbarhet, tålegrenser og utviklingspotensial

I tredje trinn oppsummeres de to første trinnene i en oversikt over hvilke kulturmiljøer og områdetyper som tillegges spesiell verdi og som kan være en ressurs for framtidig utvikling. Dette trinnet er slått sammen med trinn 4 i analysen av Eggedal sentrum.

Trinn 4 – aktivering (E)

Mål: Foreslå strategier og prinsipper for videre utvikling

I fjerde trinn presenteres prinsipper og anbefalinger for hvordan videre utvikling kan skje på en slik måte at den understøtter Eggedals særpreg og kvaliteter og bygger opp under de kulturhistoriske karaktertrekkene og kulturmiljøene som er identifisert i analysen.

Oppsummerende fase

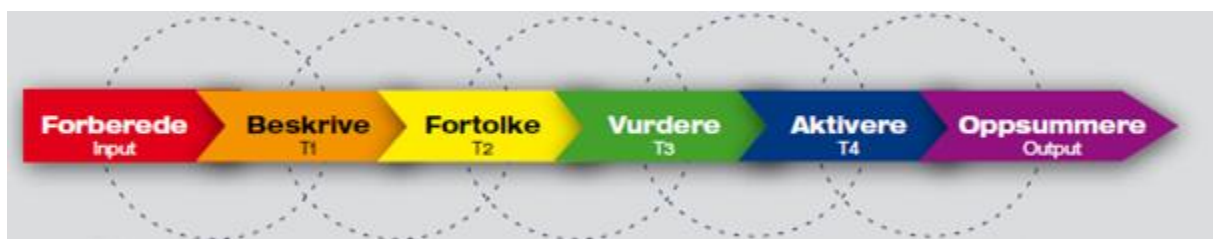
Mål: Oppsummere DIVE-analysen

Avslutningskapitlet presenterer hovedpoenger og gir innspill til reguleringsbestemmelser.

Medvirkning

NIKU har presentert den kulturhistoriske stedsanalysen i et åpent møte i Eggedal 25.10.22 for å få innspill og korreksjoner underveis i prosessen.

Ytterligere medvirkning ivaretas av Sigdal kommune gjennom planprosessen for Sentrumsplanen.

DIVE-analysen kan ses som en kunnskapsprosess der de ulike trinnene henger sammen som leddene i en lenke, og til dels overlapper hverandre. Figur hentet fra Riksantikvaren, 2018.

2 Plangrunnlag og medvirkning

I dette kapitlet vises til et utvalg av kommunale og nasjonale/regionale kulturminneregistreringer som er lagt til grunn for kulturmiljøanalysen. Analysen er ellers basert på lokalhistorisk litteratur, historiske kart og foto, samt ulike kommunale planer, utredninger og rapporter. For nærmere informasjon om skriftlige kilder, se kapittel 6.

NIKU har i tillegg gjennomført to befaringer i Eggedal/Sigdal i løpet av prosjektperioden.

Forberede

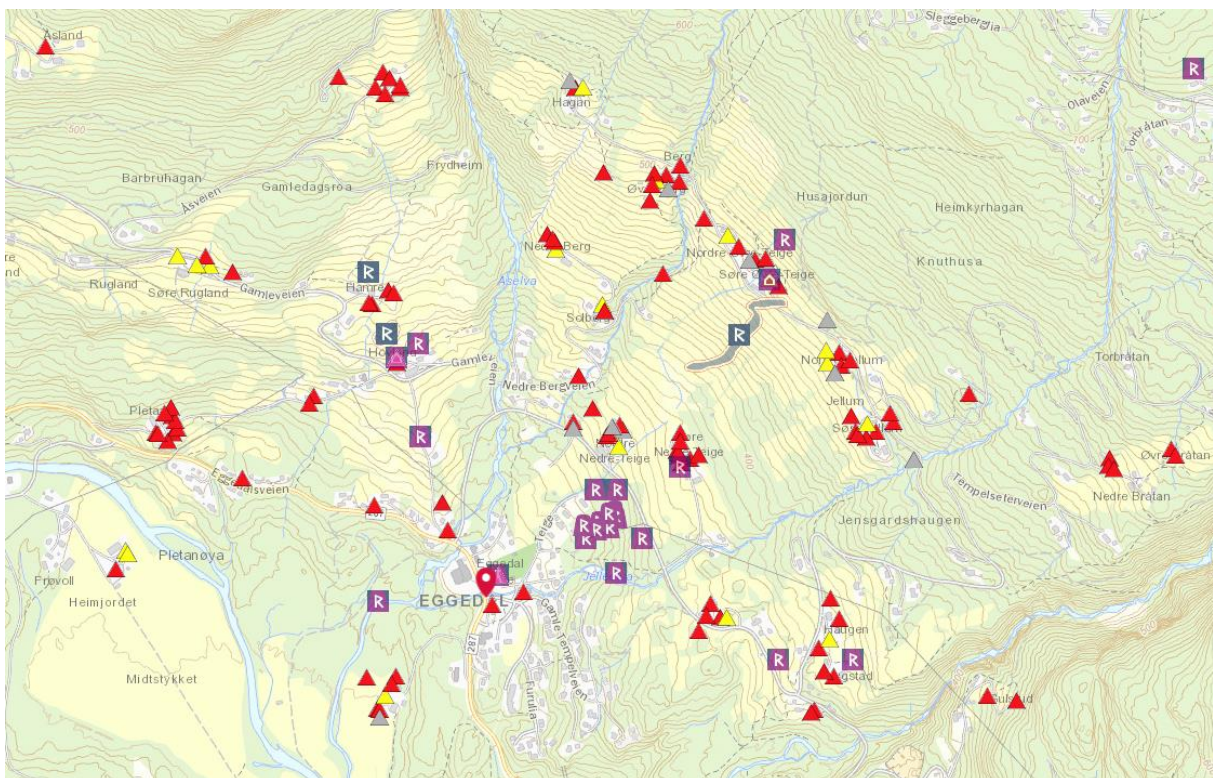
2.1 Overordnede føringer og nasjonale/regionale/kommunale kulturminneregistre

2.1.1 Askeladden/Kulturminnesøk/SEFRAK-registrerte bygninger

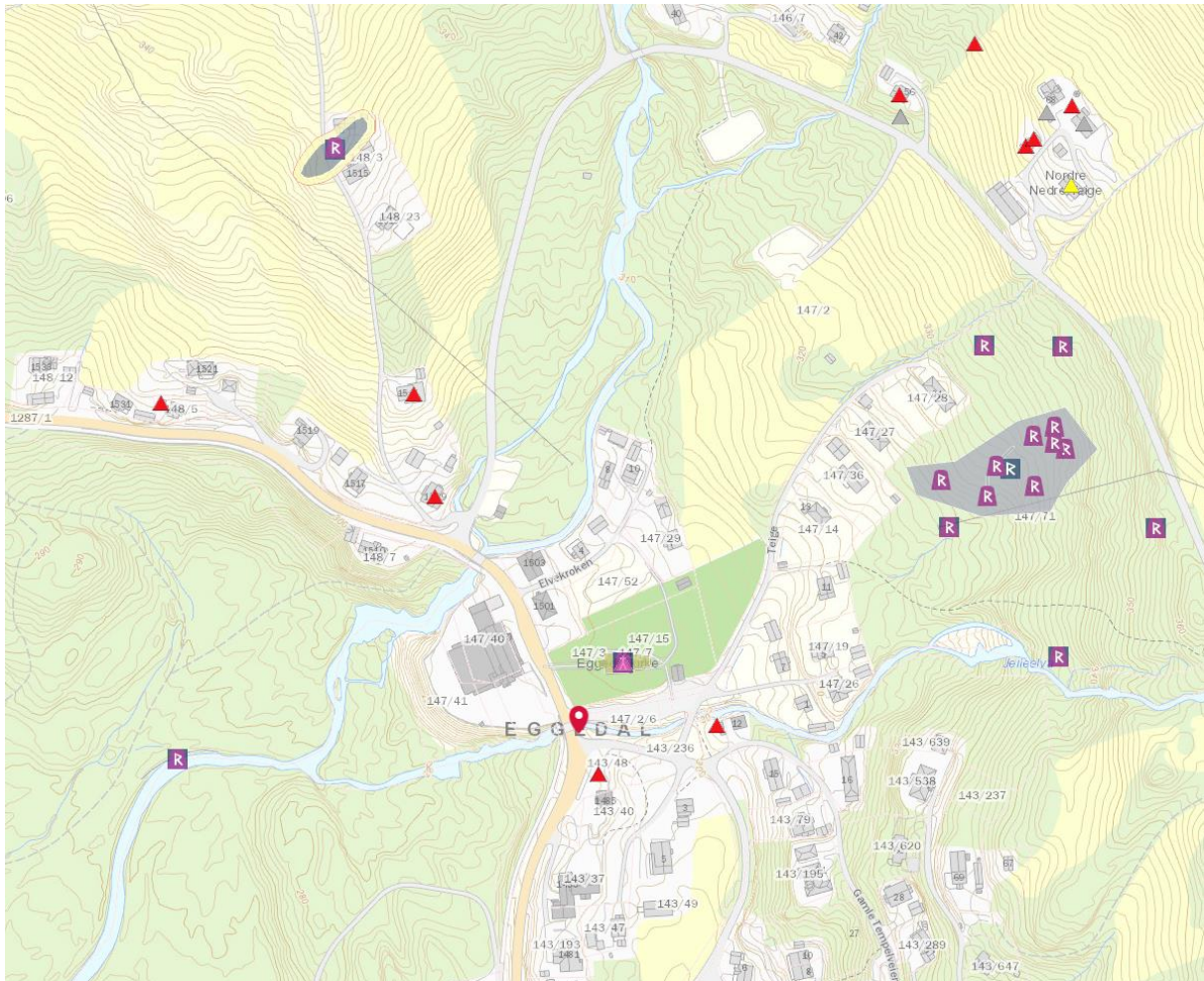
Kulturminne-databasene Askeladden og Kulturminnesøk viser registrerte kulturminner og vernestatus. Databasene omfatter arkeologiske funnsteder fra før 1537 som er automatisk fredet, bygninger og anlegg som er vedtatt fredet eller underlagt vern gjennom kommunale vedtak, samt listeførte kirker.

Det landsomfattende SEFRAK-registret omfatter bygninger oppført før ca. 1900. Oppføring i registeret medfører ikke formelt vern og angir ingen kulturhistorisk verdi utover alder (med en viss usikkerhet), men sikrer oppmerksomhet om mulig verneverdi ved vurdering av eventuelle plan- og byggesaker for denne bebyggelsen. Mange kommuner sender rutinemessig alle byggesaker som gjelder SEFRAK-bygninger til kulturminneetaten i fylkeskommunen for vurdering av kulturminneverdi. For bygninger eldre enn 1850 er det lovfestet at en vurdering av verneverdi må gjøres før kommunen kan godkjenne bygge- eller rivesøknad.

For Eggedal er SEFRAK-registret ikke oppdatert. Enkelte bygninger som er revet eller flyttet etter registreringen ca. 1990, vises fortsatt som stående. Det er også minst én ukorrekt kartfesting: tidligere Hovland skole (SEFRAK-id 0621-0304-019) er markert på gnr./bnr. 148/13 istedenfor 148/3.

Registrerte kulturminner og SEFRAK-bygninger i Eggedal sentrum og omegn. Firkantede symboler markerer kulturminner som er registrert i Riksantikvarens database Askeladden. Dette er i hovedsak arkeologiske kulturminner, vist ved en R i runeskrift. Trekantede symboler viser SEFRAK-registreringer. Røde trekanter markerer bygninger oppført før 1850. For byggesak som vedrører disse er det meldeplikt til fylkeskommunen. Gule trekanter er bygninger oppført 1850-1900. Grå trekanter betyr at SEFRAK-bygningen er revet. Kilde: Miljødirektoratet (november 2022)

Registrerte kulturminner og SEFRAK-bygninger i planområdet Eggedal sentrum (Miljødirektoratet). Kulturminner som utmerker seg på kartutsnittet er Eggedal kirke, et felt av rydningsrøyser i lia øst for kirken og gårdstunene på Teige-gårdene. I lia nord for Eggedal sentrum ligger et gravfelt datert til jernalder, kalt Raban-haugen. Kartet er ikke fullstendig oppdatert. For eksempel er de to bygningene markert med rød trekant sør for Jelleelva revet. Kilde: Riksantikvaren (november 2022)

2.1.2 Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA)

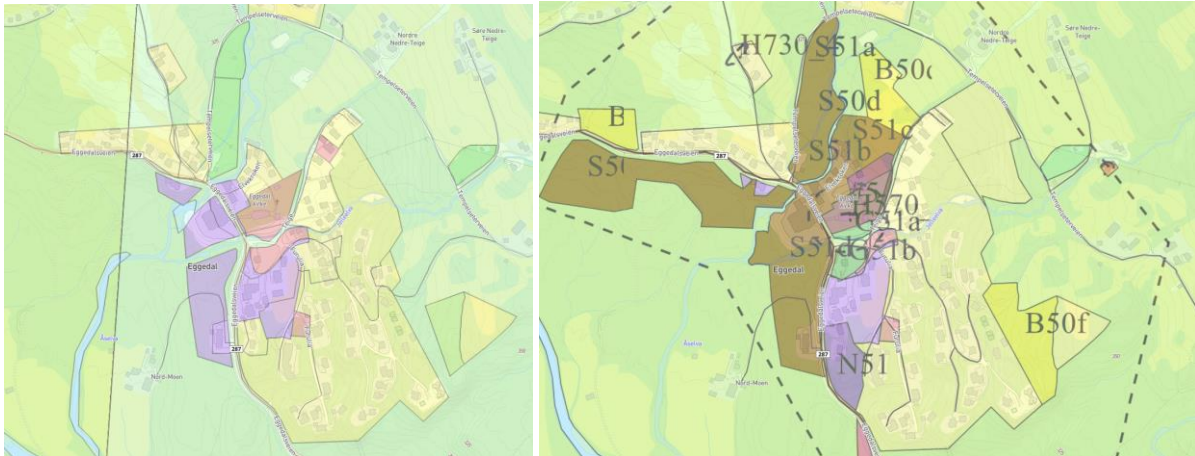
Deler av landskapet som omslutter Eggedal sentrum er oppført på Riksantikvarens liste over Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA). Det innebærer ikke fredning, men er et verktøy for kulturmiljøforvaltningen som tydeliggjør hvilke landskap som har nasjonale interesser, og bidrar til en mer forutsigbar arealforvaltning for kommuner og fylkeskommuner. Til hvert KULA-område er det utarbeidet vurderinger av sårbarhet og råd om forvaltning.

Eggedal kirkebygd er i denne sammenhengen definert som «jordbrukslandskap med enhetlig bygningsmiljø». Avgrensning spenner over et ca. 2 km² stort område som omslutter Eggedal sentrum i nord og øst. Landskapet omfatter derfor det meste av jordbrukslandskapet i de bratte sør- og vestvendte dalsidene ovenfor Eggedal sentrum, fra ca. 350 moh. opp til ca. 550 moh, og inkluderer ca. 20 gårder med et stort antall eldre verneverdige bygninger, samt mange rydningsrøyser og steingjerder.

Det fremheves at landskapet er sårbart for ny bebyggelse utenom gårdstunene, og at fortsatt jordbruk er essensielt for å opprettholde kvalitetene i landskapet.

Videre anbefaler Riksantikvaren at hele KULA-området vises i kommuneplanens arealdel som hensynssone c) med særlig hensyn til landskap. Det bør utarbeides retningslinjer til hensynssonen

Kommuneplan Sigdal (planid 20061000) og kommunedelplan for Eggedal sentrum 2022-2035 (planid 20181000/31.03.22).

Av generelle bestemmelser og retningslinjer i kommuneplanen (del I, kap 5.3) som er aktuelle for planområdet for sentrumsplanen gjelder blant annet:

- Det skal ikke gis tillatelse til tiltak på dyrket eller dyrkbar mark i LNFR områder. I alle plan- og byggesaker skal det i tillegg legges vekt på å bevare områder med høy bonitet skog, vernskog, naturmangfold, sammenhengende kulturlandskap, kulturminner, strandsoner og landskapsilhouetter.
- Kulturminner og kulturmiljøer skal søkes bevart. Det samme gjelder for biologisk mangfold og viktige naturtyper. Det er ikke tillatt med tiltak som medfører ødeleggelse, nedbygging eller på annen måte forringer kulturmiljø, landskapets særpreg eller det biologiske mangfoldet.
- Når det fremmes søknad som etter kommunens skjønn berører bygninger eller omkringliggende arealer med verneverdi, kan kommunen kreve at bygningen eller området dokumenteres med oppmåling, faglig vurdering, skisser eller ved bruk av foto. Fasader, vinduer og dører, takflater samt byggets hovedkonstruksjon skal i størst mulig grad bevares.
- Oppføring av ny bebyggelse skal tilpasses landskapet eller bidra til å fremheve eksisterende landskapskvaliteter. Ved søknader om oppføring av ny bebyggelse (herunder også tilbygg, garasjer og uthus) vil kommunen kreve at estetiske uttrykk er tilpasset eksisterende bebyggelse på eiendommen. Det skal legges særlig vekt på bevaringshensyn og nye tiltak skal utformes slik at kulturminneverdien ikke forringes.

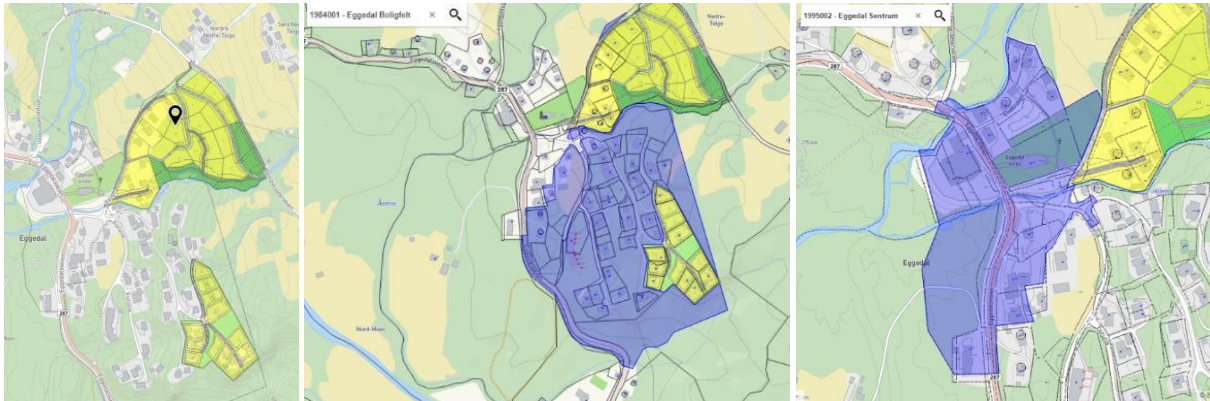
I bestemmelser og retningslinjer knyttet til arealformål (del II, kap. 1.4) gjelder følgende for sentrumsområdet:

- Ved etablering av ny bebyggelse gjennom fortetting eller transformasjon skal lokalisering og utforming avklares gjennom reguleringsplaner
- Tillatt utnyttelsesgrad skal ikke overstige 75 % BYA og maksimal gesimshøyde på 11 meter målt fra gjennomsnittlig planert terreng.
- Arealbruken innen dette området skal så langt det er mulig være ihht. mulighetsstudiet som er utarbeidet for området. Videre skal arealbruken bygge opp under tettstedets funksjoner. All ny bebyggelse skal tilpasses og dimensjoneres med utgangspunkt i type utviklingsområde og i forhold til omkringliggende bebyggelse. Hovedtyngden av handels-, service- og kulturtilbud bør lokaliseres til dette området.
- Det er 60-meters bestemmelsesområde rundt Eggedal kirke (kap. 1.2). Område på 60-meter rundt kirken er markert i kartet med bestemmelsesområde #5. Ved tiltak i Eggedal kirkes nære omgivelser (innenfor 60-meters bestemmelsesområde) skal det tas hensyn til kirkens plassering og virkning i landskapet. Kirken skal stå visuelt sentralt i Eggedal sentrum. Høyden på ny bebyggelse innenfor 60-meters bestemmelsesområde skal ikke overstige kirkeskipets gesimshøyde på 308 moh. Nybygg, anlegg og uteområder skal ha høy arkitektonisk kvalitet mht. plassering, form, løsninger, materialer, vegetasjon, og bør utformes slik at disse

samspiller estetisk med Eggedal kirke. Nye tiltak må ha materialer/farger som harmoniserer med Eggedal kirke. Regulering/byggesaksprosesser skal gjennomføres i dialog med regional kulturminneforvaltning. Ny bebyggelse innenfor 60-meters bestemmelsesområde skal oppføres som adskilte mindre bygningsvolum.

2.1.4 Eksisterende reguleringsplaner

Planområdet omfatter fire eksisterende reguleringsplaner som erstattes eller vil inngå i den nye Sentrumsplanen; Teigefeltet (planid 2010015/20.02.14), Eggedal boligfelt II (planid 2011007/10.05.12), Eggedal boligfelt I (1984) og Eggedal sentrum (1995).

Eksisterende reguleringsplan for Teigefeltet og Eggedal boligfelt II, Eggedal boligfelt I og Eggedal sentrum

Gjeldende regulering til boligformål i Teigefeltet opp mot Tempelseterveien overlapper det som i kommuneplanen er angitt som LNF-1 område med mulighet for spredt boligbebyggelse.

2.2 Medvirkning

Medvirkning ivaretas av Sigdal kommune i det videre arbeidet med Sentrumsplanen der DIVE-analysen vil inngå som en del av kunnskapsgrunnlaget.

I et åpent møte om sentrumsplanen avholdt 24.08.22 fikk Sigdal kommune flere innspill/ønsker fra deltakerne i møtet om hvilke funksjoner sentrum bør ha og hvordan de ser for seg Eggedal om 30 år. Det ble fremhevet som spesielt viktig at «Kulturlandskapet må ivaretas!».

Framtidige funksjoner som det ble spilt inn ønsker om i møtet:

- Boliger
- Varme senger/overnatting/hotell/utleiemuligheter
- Serveringssteder
- Butikker
- Service/opplevelser
- Møteplasser
- Parkering
- Torg

Eggedal om 30 år, uttrykte visjoner:

- Kulturlandskapet er bevart
- Folk i sentrum også utenfor sesong
- Kompakt sentrum
- Flere jobbmuligheter og de unge flytter tilbake

Det er i løpet av prosjektperioden avholdt et åpent møte i Eggedal (25.10.22) der foreløpig rapport/analyseresultat ble lagt fram for innspill og korreksjoner. Tilbakemeldinger som ble gitt var blant annet:

- en positiv holdning til at Eggedals kulturhistoriske egenart dyrkes i den videre utviklingen
- lokal byggeskikk bør legges til grunn
- handelslaget som lokal motor må gis spillerom
- synspunkter på funksjoner og arealbruk i sentrum (lokalisering av Trillemarkasenter, aktuelt å flytte fv 287 i et lengre perspektiv, flomtiltak som del av sentrumsplanen)

3 Eggedal før og nå

Dette kapitlet presenterer DIVE-analysens første trinn (**D**escribe) og beskriver hvordan naturgitte og kulturelt betingede forhold, hver for seg og samlet, har formet Eggedal sentrum til hva stedet er i dag.

Beskrivelsen er et kunnskapsgrunnlag for å forstå Eggedals historiske utvikling. Dette vil i neste omgang danne utgangspunkt for en tolkning av stedets kulturhistoriske karaktertrekk og en vurdering av hvordan disse har betydning for samfunnet lokalt og utad i dag og samtidig kan utnyttes som muligheter i en videre utvikling av stedet.

Kapitlet oppsummeres i en tid/rom matrise som viser de vesentligste trekkene i den historiske utviklingen og hvilke fysiske spor som er synlige i Eggedal sentrum i dag. Matrisen er DIVE-analysens verktøy for å vise sammenhengen mellom stedets formative tidsepoker og romlige nedslagsfelt. Matrisen viser Eggedals utvikling langs en tidslinje som begynner med vår tid og deretter går bakover i historien for å avdekke hvilke historiske lag som inngår i dagens utgave av stedet. Sentrale hendelser i Eggedal ses i lys av hendelser ellers i Norge og i verden i den aktuelle perioden.

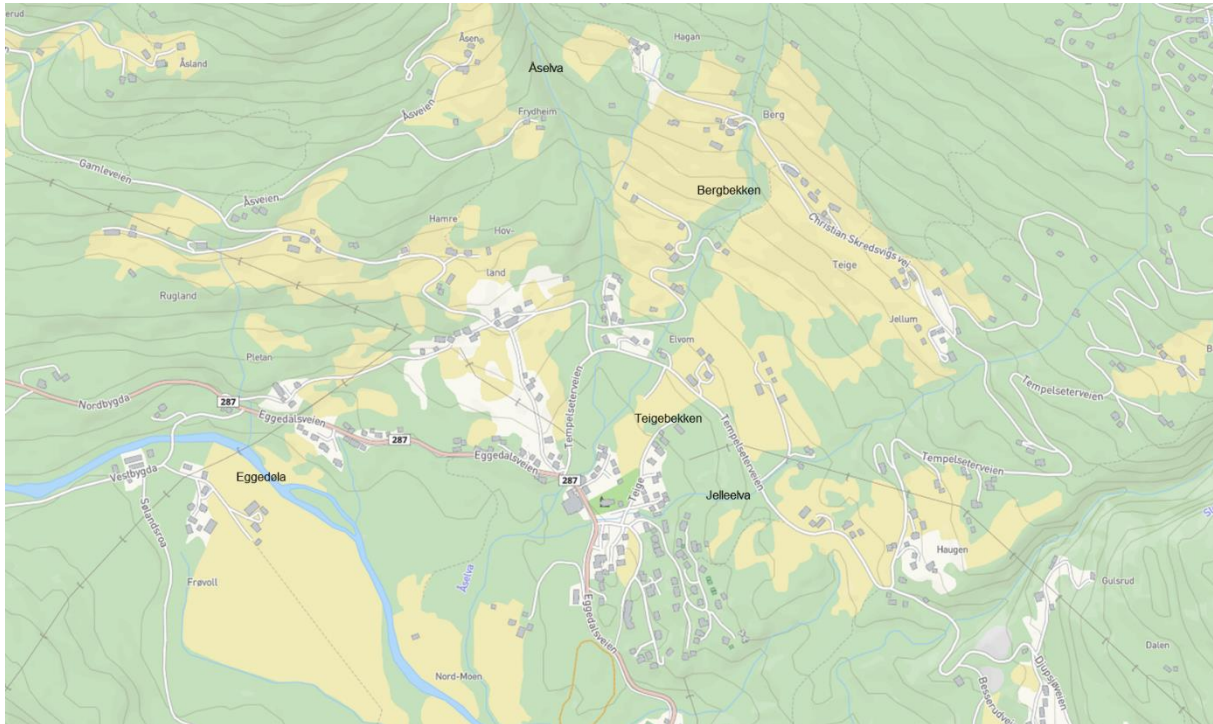

Beskrive

3.1 Landskapsrommet

Eggedal sentrum ligger på østsiden av Eggedøla i et åpent dalføre nord i Sigdal kommune. Omtrent ved kirken deler dalen seg i to, Nordbygda og Vestbygda. I syd løper Eggedøla videre i et mer lukket landskap for å så munne ut i Solevatnet, hvoretter elvedraget skifter navn til Storelva. Sammen med de mange tilløpene har elva vært strukturerende for bosetningshistorien i dalføret.

Stedet, Eggedal sentrum, rammes inn i vest av lavtliggende flatt jordbrukslandskap, og et skålformet landskapsrom i dalsiden omgitt av høyvokst blandingsskog i nord og øst. Dalsidene, som danner en buformet amfi, utgjøres i stort av en bratt og sørvendt jordbruksli med innslag av bekkefar og fosser. Fra de øvre delene av amfiet åpnes et storslått utsyn til den vestre siden av Eggedøla, men også nedover Eggedal mot Solevatnet og Andersnatten.

Landskapet rundt sentrum med høydekurver og de ulike sentrale vassdragene. Bilde: Kartverket

I nord går Åselva, et sentralt landskapselement, i et dypt skogkledd juv og deler landskapet i to. Landskapet på begge sider skråner inn mot elva, som både forener og skiller de to sidene av landskapsrommet. Nede i sentrum er et dramatisk fall. Jelleelva er et annet sentralt vassdrag som løper ned fra fjellet i vestlig retning, for å så forenes med Åselva vest for sentrum. I tillegg løper Bergsbekken og Teigebekken ned fra dalsidene mot sentrum.

Videre utgjøres landskapet i stor grad av urterike enger og beitemarker, og innslag av blandingsskog. Gårdsbrukene er av varierende størrelse, og noe av det tidligere dyrkede arealet er grodd igjen. Området rundt Hovland er mer mosaikk- og småskalapreget enn resten av selve tettstedet og kirkebygda, og har ikke samme oversiktlige arealstruktur som gårdene lenger opp i lia, herunder Nordre Teige, Berg og Jellum. De historiske eiendomsgrensene er her gjenspeilet dels ved strukturerende naturgitte elementer som elver, dels ved striper av trær og skog.

Frøvollgårdene på vestsiden av Eggedøla ligger ca. 270 m.o.h. Gårdslandskapet reiser seg bratt over Eggedal kirke som ligger på 300 m.o.h., med Hovland og det gamle kirkestedet på 370 m.o.h., og Christian Skredvigs gamle hjem Hagan på 520 m.o.h.

Et kart fra 1856 viser gårder og husmannsplasser samt infrastrukturen ved Eggedal kirke før kirkestedet ble flyttet. Elver og bekkedar et klart definert. Fra kirken og Hovland gikk en vei vestover via Pletan, og en nordvest forbi Hamre. Hovedveien sørover gikk via Nedre Teiges og Haugens eiendommer, som den gang var ubebygget, delvis skogkledd, terreng. Bilde: Kartverket

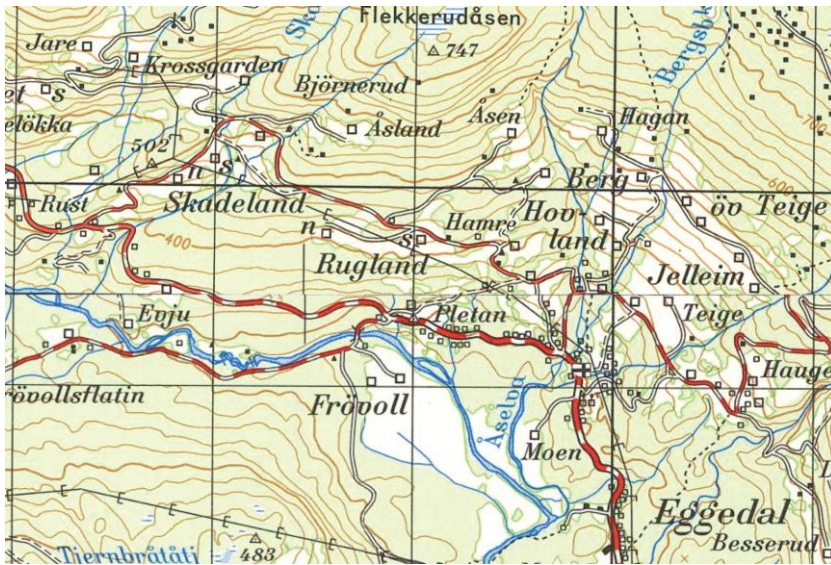
Et kart fra 1907 viser den nye kirkenes beliggenhet lenger sør. Borgerstuen er markert overfor kirken. Bilde: Kartverket

På kart fra Eggedal 1914 er flere fellesskapsbygninger markert. Borgerstuen overfor kirken benevnes her *Banklokale*. Nord for denne, under Hovland, er *Skolen* markert. Vi ser også *Unghal*, det tidligere ungdomshuset nordvest for Hovland. Bilde: Kartverket

Kartet fra 1942 viser en økt konsentrasjon av bebyggelse rundt kirken, men også vestover langs den etablerte nye veien. Den eldre veien mellom Hovland og Pletan er ikke lenger markert. Bilde: Kartverket

Kart fra 1976, synfart i 1974, viser sentrumsbebyggelsen rundt kirken, samt en del ny infrastruktur, herunder kommunale veier til Tempelseterveien og til Hovland. Eggedalsveien er merket som fylkesvei. De eldre veiene fra sentrum til Nedre Teige er fortsatt avmerket som kjørbare. Bilde: Kartverket

KULA-landskapet som rammer inn Eggedal sentrum mot nord-øst, sett fra Sølandsroa med Frøvølsjørdet i forgrunnen.

3.2 Den eldste historien

Bosettingen i Eggedal har røtter i forhistorisk tid, noe som er bekreftet gjennom flere bevarte fornminner i form av røyser og funn. Særlig gårdnavnet Hovland og de to inntilliggende gravrøysene vitner om at stedet har hatt en sentral plass i bygda også i eldre tid. Langs den gamle bygdeveien mellom Hovland og Hamre, for øvrig en av de eldre ferdselsårene i dalen, er det flere gravhauger fra jernalderen (Askeladden ID 51871, 61721). Det samme gjelder ved den gamle skolen og lokaliteten *Rabanshaugen* (Askeladden ID 12437). Øst for sentrum, ved Haugstad og Stensrud, er det gjort funn av dyrkingslag datert til yngre jern- og middelalder (Askeladden ID 246480, 246481). Lenger opp mot Norefjell er det også rikelig med automatisk fredete kull- og jernfremstillingsanlegg.

Innenfor planområdet er noen av de eldste sporene en rekke funn ved Teigfeltet, i skogen mellom Tempelseterveien og veien Teige. Her er det registrert flere rydningsrøyser, steinstrenger og åkerrein som vitner om eldre jordbruksaktivitet (Askeladden ID 130329). På Øvre Teige, utenfor planområdet, er det også gjort registreringer av en rekke strukturer som antas å være rydningsrøyser (Askeladden ID 32147).

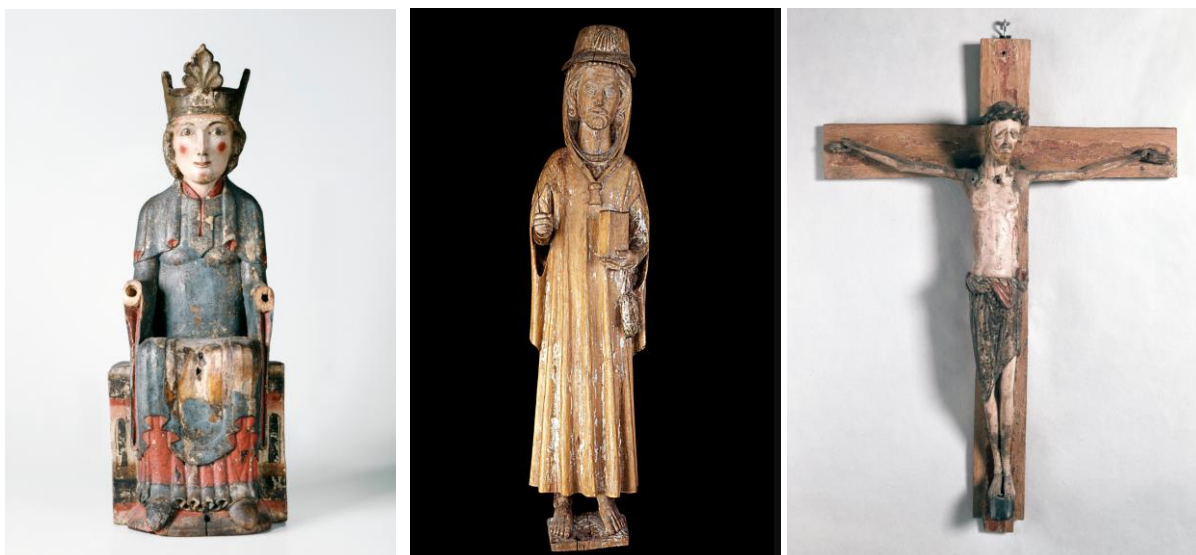
Sverd og spydspiss funnet sammen med pilspisser i forbindelse med oppdyrking av et stykke jord ved Øvre Teige i 1885. Funnene ble gjort i nærheten av en større stein, og antas å være et gravfunn fra jernalderen.
Bilde: Kulturhistorisk museum

3.3 Kirkebygden

Eggedal kirke er et sentralt element i dagens sentrum, men i så vel verdslig som kirkelig henseende skriver bygdas historie seg fra gården Hovland. Her, drøye 300-400 meter nord for dagens sentrum og planområde, sto den gamle Eggedal (eller Hovland, som den også ble kalt) kirke fram til 1881. Eggedal har historisk sett vært en annekskirke i et annekssokn, i betydningen at den har vært underlagt en hovedkirke eller soknekirke, i dette tilfelle Sigdals, der soknepresten har holdt til.

Gårdnavnet Hovland viser at dette var et stykke land som lå ved eller tilhørte et hov, et førkristent gudshus. Navnet tilsier altså at dette også har vært et religiøst senter i førkristen tid/eldre jernalder. Den eldste kjente skriftlige omtalen av det var en kirke med sogn (Hofflandz kierche sogn) i 1490. Tidvis, og særlig i eldre tid, ble bygdenavnet Eggedal foretrukket framfor sognenavnet som områdereferanse for gårder. Den eldste kjente kirken var en stavbygning med rektangulært skip med takrytter, smalere og lavere kor, samt svalgang om hele kirken. I 1711 ble det bygd til tverrskip mot nord og sør, samt sakristi mot øst, alt i tømmer, og bygningen fikk dermed korsformet grunnplan.

Bakgrunnen for at det ble bygget en ny kirke, var at prostiet på midten av 1800-tallet krevde at bygningen måtte settes i stand. Herredstyret mente imidlertid, slik så mange andre rundt om i landet ved denne tiden, det var like klokt å planlegge en ny kirke, siden den gamle dessuten var for liten for områdets voksende innbyggertall.

Madonnafigur, St. Jakob-figur og krusifiks fra gamle Eggedal kirke. Bilde: Kulturhistorisk museum

Kirketuftene ved Hovland, slik de så ut i 1968. Bilde: Riksantikvaren

Kirketuftene på Hovland i dag.

Tegninger til ny kirke ble utarbeidet av ingeniørene Støren og Steenstrup i 1874.¹ Året etter forelå kongelig resolusjon om bygging av ny kirke. Planen gikk ut på å reise kirken på Hovland, men 18. okt. 1876 ble kgl. res. forandret «... derhen, at Kirken overensstemmende med Herredsstyrelsens Beslutning af 9 Juli d.a. bliver at opføre paa den saakaldte Teigehaug paa Gaarden nedre Teigets Grund istedenfor, saaledes som ved Resolutionen bestemt, paa Almannahougen paa gaarden Hovlands Grund...». Den nye kirken ble altså bygget på Teiges grunn lenger sør, den gang stort sett kun skog. Byggmester var G. Johnsen fra Nes, og i løpet av 1878 var den nye nygotiske kirken ferdig.

Den gamle kirken på Hovland ble solgt på auksjon for 250 kroner til herredet selv og revet i 1881. Alt fulgte med i handelen med unntak av prekestol, alterbord, døpefont og en del malerier, av hvilke de fleste ble gitt til Oldsaksamlingen i Oslo. Der finner man i dag igjen portalplanker fra stavkirken samt en Madonnaskulptur og en Jakob-skulptur. I tillegg finnes det to kisteplater fra gulvet i kirken på Nordiska Museet i Stockholm. Ellers valgte herredstyret å gjenbruke bygningsmaterialer fra stavkirken til å oppføre nye kirkestaller vis-a-vis kirken. Disse brant imidlertid ned allerede i 1888, men ble erstattet av en ny bygning til samme formål.

Den nye tømrete langkirken ble oppført i nygotisk stil, typisk for tiden. Opprinnelig hadde kirken altertavle, prekestol og benkevanger i nygotikk, og åpningen til koret var uten korskille. Senere ble bevart inventar fra stavkirken satt inn under ledelse av Carsten Lien (født i Sigdal), til dels i henhold til svenske Ernst Josephsons maleri fra 1872, som er det eneste kjente interiørmotivet fra den gamle stavkirken.² Korskillet ble satt opp med bruk av skurd fra stavkirken, benkene ble fornyet, og det karakteristiske interiøret malt og dekorert av Carsten Lien i perioden 1948-1966.

Kirkegården på Hovland ble nedlagt som gravplass i 1905. Dagens kirkegård ble anlagt i 1888/1891, altså 10 år etter at kirken sto ferdig, men er siden utvidet mot både øst og nord.

Gravkapellet på den østre delen av kirkegården ble skjenket av bankkasserer Knut Berg. Det ble oppført i rødmalt tømmer og sto ferdig til innvielse i 1948, også det utsmykket av Carsten Lien.

Flyttingen av kirken fra Hovland til Teigehaugen mellom Åselva og Jelleelva innebar slik sett ikke bare at Eggedals senter i kirkelig henseende ble flyttet 500 meter syd, men også en omdisponering av sosial og fysisk infrastruktur. Dette har betydning for hvordan Eggedal oppleves i dag.

Fotografiet til venstre viser Eggedal kirke sett fra øst i 1932, før restaurering. Til høyre et fotografi fra 1948 da sakristiet (fortsatt umalt) var nybygget, og inntilliggende gravkapell innviet. Bilde: Sigdal Museum / Buskeruds Blad 25. september 1948

¹ Antakelig Reinhold Peter Gram Støren (1843-1910) og Kjartan Steenstrup (1850-1881), som begge var ingeniører, og blant annet arbeidet med jernbaneutbyggingen i Norge.

² Josephson var i Eggedal tre somre med noen års mellomrom, og bodde da på Haugen hos kirkesanger Knudson.

Utsikt mot den nye kirken fra den gamle kirkegården ved Hovland. Presten fra hovedsognet bodde fra gammelt av på Hovland når han hadde forretninger i bygden. På bildet ses den gamle låven og stabburet, mens våningshuset ligger bak skogholtet til venstre. Ukjent år, trolig 1902-20. Bilde: Sigdal Museum

Utsikt mot kirken og sentrum med Hovland i forgrunnen.

3.4 Jordbruks- og gårdsmiljø

De viktigste næringene i Eggedal har vært jordbruk og skogbruk frem til midten av forrige århundre. Større og mindre gårder ligger spredt ut i de dyrkbare delene av «skåla» over tettstedet. Blant flere kan nevnes Hamre, Jellum, Åsen og Berg. Seterdriften har satt sine spor langt opp på fjellet, hvor gårdene har hatt buskåpen ved «langsæter» over sommeren, og en «heimsæter» til bruk særlig frem på høsten.

Inne i Eggedal sentrum er det lite igjen av spor knyttet til gårdsdrift. Likevel utgjør stedsnavn, eldre veier, steingjerder, og ikke minst utsikten til omkringliggende gårdslandskap en viktig del av den historiske forståelsen av stedet. Bebyggelsen innenfor planområdet er dessuten i sin helhet oppført på grunn som tilhørt gårdene Hovland, Nedre Teige og Haugen.

Utsikt over Eggedals gårdslandskap. Nærmest i bildet er Åsen (152/1). Bilde: Sigdal museum

Fotografi fra 1936 som viser det karakteristiske gårdslandskapet over Eggedal sentrum før opparbeidelsen av dagens veier. I forgrunnen sees uthusbebyggelse på Øvre Berg (146/1), og Nordre Øvre Teige (145/2) i bakgrunnen. Bilde: Norsk folkemuseum

3.4.1 Gårder som har avgitt grunn til Eggedal sentrum

3.4.1.1 Hovland

Gården Hovland (gnr/bnr 148/1) er ryddet en gang i forhistorisk tid. Navnet, med prefikset «hov», tilsier ifølge noen teorier en lengre kontinuitet i religiøst henseende, noe som bekreftes av tilstedeværelsen av gravhauger. Den religiøse funksjonen ble senere videreført gjennom kirkestedet, og Hovland har gjennom mange århundrer stått i sentrum av bygden i så vel geistlig som administrativ forstand. Hovland gård er nevnt i skriftlige kilder fra 1300-tallet og var i middelalderen dels et kirkegods som hørte til Holmen kirke i Prestfoss. Utfra lokal topografi, navnetyper og gårdsgrenser bør i tillegg til Hovland også Pletan (dagens gnr. 149), Hamre (gnr. 150), Rugland (gnr. 151) og Åsen (gnr. 152) regnes til opphavsgården i tiden da den gamle kirken ble reist. Gården har også blitt skrevet Hofflandt (1520), Hofflandt (1604) og Hofland (1723). Hovland har fra 1600-tallet frem til i dag til vanlig blitt kalt Prestgarden, selv om det ikke var prestegård i tradisjonell forstand. Derimot har presten i Sigdal ved forretninger i Eggedal hatt rett til fritt nattehold for seg selv på Hovland, samt rett til å ha en bygning på gårdens grunn.

Under 1700- og 1800-tallet var her i tillegg til kirke og gårdsbruk funksjoner som tingsted, borgerstue, og under en kort periode skysstasjon. Et magasinhus fungerte som bygdens bank og sto der frem til 1857, da det ble solgt og flyttet til Frøvoll. Tømret som var betaling for bygningen ble brukt til påbygging av den gamle borgerstuen på Hovland, noe den da ganske nyopprettede Eggedal Sparebank betalte, slik at den kunne brukes som bygdens første skole.

Bebyggelsen som står på tunet i dag, stammer fra flere perioder. Våningshuset i øst er ifølge Norske Gardsbruk bygd omkring 1690, det store stabburet i vest er fra midten av 1700-tallet, og rett nord for dette står et fredet kjellerbuloft. Loftet er fra ca. 1580, men først flyttet til sin nåværende plass rundt 1930.

Nordvest for den gamle kirkegården på Hovland går et langstrakt eldre steingjerde som danner delet mellom Hovland og Hamregårdene. Her er dessuten en del av den eldre bygdeveien gjennom dalen bevart. Veien fra Hovland til Vestbygden, via Pletan, ble opparbeidet i årene 1842-45. Dagens adkomst til Hovland via Tempelseterveien ble opparbeidet på 1960-tallet.

Særlig fra 1900 og fremover, ble det utskilt en rekke tomter fra Hovland i forbindelse med at et nytt sentrum var i ferd med å vokse frem.

Hovland, sett fra vest ca. 1910 og Hovland i dag. Bilde: Digitalt museum

Den gamle veien ned fra Hovland mot dagens sentrum.

Gårdstunene Hovland, Berg, og Øvre Teige sett fra vest med Frøvolljordet i forgrunnen.

3.4.1.2 Nedre Teige

Teigegårdene utgjør en del av gårdslandskapet nord og øst for sentrum. Lenger opp i lia ligger Teige Søre og Nordre (145/1-2). Nedre Teige ble skilt i to bruk (Nordre og Søre) i 1800, med bekken som naturlig skille mellom de to brukene. Mot vest utgjorde Åselva Nordre Teige Nedres (bnr 2) grense mot Hovland (148), helt ned til hvor den løper ut i Eggedøla. Mot syd gikk og går grensen til Søre Teige (bnr 1) ved Jelleelva hvor den støter mot Haugen (gnr 143).

Gårdsveiene fulgte også i større grad det naturgitte terrenget. Fra det som i dag er Eggedalsveien gikk det en enkel gårdsvei opp på sydsiden av det som etter hvert ble den nye kirkegården. Etter et stykke delte den seg i to, slik at en liten gårdsvei gikk på nordsida av bekkefare, og en annen gjennom skogen nord for Jelleelva. Etter at den nye Tempelseterveien ble opparbeidet ca. 1960 ble disse eldre (og brattere) veiene etter hvert mindre og mindre brukt.

I mellomtiden var det i 1878 skilt ut et område fra Nordre Teige Nedre (bnr 2) til den nye kirken. Det samme gjaldt kirkegården, som ble skilt ut i 1918. I tillegg til kirken ble det fra de to brukene på Teige Nedre skilt ut ytterligere 15 eiendommer fra 1930-tallet og fremover, som i dag utgjør bolig- og noe forretningsbebyggelse langs veiene Teige og Elvekroken.

I likhet med andre gårder i området står det på begge Teigebrukene i dag gårdsbygninger og våningshus fra flere epoker.

Søre Nedre Teige fra Tempelseterveien i 1978 og 2022. Bilde: Digitalt museum

3.4.1.3 Haugen

Haugen (gnr 143) er kjent fra skriftlige kilder tilbake i 1500-tallet. I følgende århundrer var der en rekke ulike eiere og fradelinger til flere bruk og teiger, som har etterlatt seg et variert gårdslandskap øst for planområdet, men også i syd og vest.

All bebyggelse innenfor planområdet syd for Jelleelva og øst for Eggedalsveien er oppført på grunn som før har tilhørt Haugen gnr. 143. Den forholdsvis omfattende og trinnvise fradelingen startet ca. 1920 med at *Kirkevold* på bnr. 40 ble skilt ut og bebygget. Noen år senere, i 1927, ble tomten til dagens *Borgerstua* utskilt og snart oppført på *Solvang* på bnr. 37, og det lille tunet *Furuhaug* på bnr. 47 rett bakenfor, i 1929. Året etter ble *Solstad* på bnr. 48 skilt ut og bebygget med et enkelt bolighus. Dette og bebyggelsen på Kirkevold ble overtatt og revet av kommunen på 1990-tallet. I dag er der turistinformasjon og et parkområde med Nils Aas' skulptur av «Mannen med Katten» fra 2004. Kolbjørnsrud på bnr. 49 ble skilt ut i 1931, og fra 1960- og 1970-tallet fulgte ytterligere ny bebyggelse langs den da nyetablerte gata Furulia og boligstrøket oppover Gamle Tempelveien.

Til venstre sees Tempelseterveien 126 med et av Haugen-brukene i bakgrunnen (gnr/bnr 143/5), fotografert fra øst i 1957. Ifølge Norske Gardsbruk er hovedbygningen oppført ca. 1840. I forkant sees bnr. 80 «Haugerud». Til høyre tilsvarende motiv 2022 Bilde: Digitalt museum

Solstad, et av to tidligere bolighus i dagens sentrum bygd på tomt utskilt fra Haugen, her fotografert ca. 1990. Nå er der turistinformasjon. På venstre bildet skimtes kirken bakgrunnen. Bilde: SEFRAK-registret

3.4.1.4 Pletan

Pletan gård (gnr/bnr 149/1) ligger vest for dagens Eggedal sentrum og rett utenfor planområdet, langs en av de eldre vestgående gårdsveiene fra Hovland. Fra Pletan gikk veien videre mot Vestbygda, over brua som krysser Eggedøla nord for Frøvoll. Veien deler tunet i to, med et eldre våningshus på sydsiden, antatt bygd omkring 1640. Huset er bygget på med en etasje på begynnelsen av 1900-tallet.

I mellomkrigstiden begynte Pletan å skille ut mindre boligtomter langs det som i dag er Eggedalsveien. Her ble det bygd boliger til ut på 1970-tallet. Veien ble opparbeidet som del av et større infrastrukturprosjekt på 1920-tallet for å anlegge en moderne og kjørbærbar chaussée under navnet Nyveien.

Pletan og den gamle bygdeveien vestover fra Hovland med "raje-garder" på sidene, ca. 1900. Bilde: Sigdal museum

Pletan fra omtrent samme ståsted 2022.

Pletan (149/1) fotografert fra øst ca. 1940. Bildet til høyre viser tunet med våningshuset sett fra Eggedalsveien, den gang Nyveien, i 1928. Her står en gruppe eldre bygninger, herunder våningshuset på sydsiden av tunet som er antatt bygd på midten av 1600-tallet, men påbygd med en etasje på 1900-tallet. Bilde: Norske gardsbruk (1948) / Fremtiden 02.02.1929

3.5 Industri

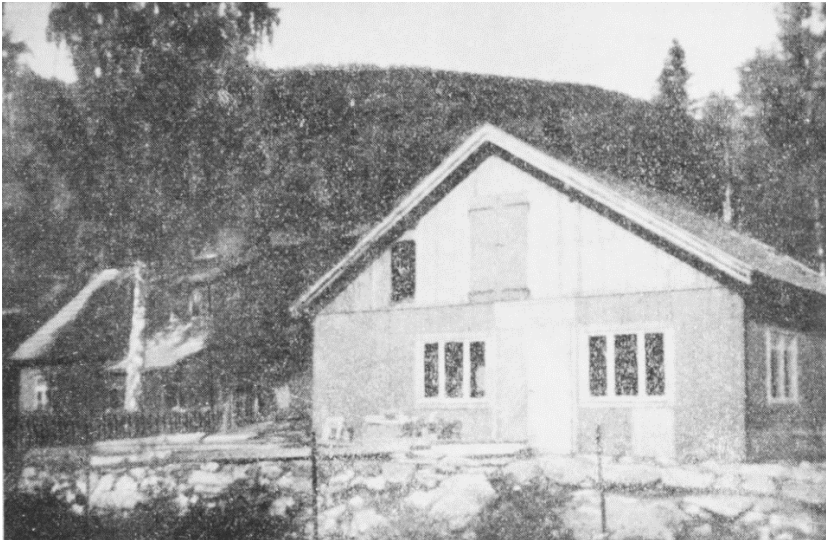
Industrivirksomheten har vært forholdsvis liten i Eggedal, og er egentlig mest å betrakte som virksomheter for foredling av de enkelte gårdsbrukenes produkter. At skogsdriften var gunstig på 1700- og 1800-tallet ser vi ved at det med privilegier fra Kongen ble tillatt sagbruk på Frøvold i 1783.³ Vi vet også at det fra begynnelsen av 1700-tallet var tømmerdrift og fløtning fra Eggedal ned til Solumsvannet. Det var eierne av de store gårdene Medalen og Hovland som sto for dette. I 1807 ble det opprettet en mer organisert fellesfløtning for Sigdalsvassdraget forbi Eggedal fra Kaugerudfoss og i 1901 fra Ligardsfossen lengre opp i vassdraget.

³ Sigdal og Eggedal. [1] : Sigdal og Eggedal : historisk beretning, s 24-26

Eggedal mølle, opprinnelig opprettet 1912. På tunet står en del tilflyttede bygninger.

Tilstedeværelsen av vann og fosser var styrende. Flere gårdsbruk rundt Eggedal sentrum har lenger tilbake i tid hatt sine egne *bækkekverner* eller *kvænekaller* for maling av korn og den slags. Den store vendingen skjedde da det i 1910 ble dannet et aksjeselskap etter initiativ fra K.K. Rugland for å oppføre en mølle i bygda. Eggedal Mølle ble oppført i 1912 på Omnanjordet inntil Klemmafossen syd for Eggedal sentrum. Den var en av fire kverner som avløste de mange små gårdskvernene ved midten av forrige århundre. Fossefallet drev både vannturbin, sag og vadmelsstampe, og selv om driften ble lagt ned i 1965 er hele det opprinnelige maskineriet bevart i dag. I tillegg til dette har det vært en del lokal tjærebrenning i bygda utover 1800-tallet.

Bekkestad Treindustri, gnr/bnr 149/5, hvor det på midten av 1900-tallet var produksjon av blant annet kjøkkeninnredninger, hagemøbler mv. Verkstedbygningen og bolighuset fra 1936 står fortsatt i Eggedalsveien (nr. 1565/1569). Bilde: Det Norske næringsliv. 9 (1951)

3.6 Ferdelsårer og infrastruktur

Dagens veinett som binder sentrum sammen med omkringliggende gårder og fjellområder i Eggedal er forholdsvis nytt. De gamle bygdeveiene krocket seg, som avstikkere fra allfarveien gjennom Hovland, frem langs dalen fra gård til gård og var kun å anse som rideveier eller stier. De var smale, vanskelig fremkommelige, og gikk ofte i bratt terreng for å være så korte som mulig. Det gjaldt også hovedveien. 1781 kom det for eksempel brev fra de militære myndighetene om at veiene i Eggedal måtte settes i forsvarlig stand da de var meget forfalne. På 1820-tallet ble det gjort større utbedringer av veiene.

Frem til omkring 1840 var veifarene i Eggedal ikke underlagt noen systematisert forvaltning eller vedlikehold. Det endret seg da bygden fikk herredsstyre og formannskap i 1837, noe som medførte et større fokus på veiene. Veien fra Hovland til Vestbygden (vestover/oppover til Bøle) ble bygget i årene 1842-1845, for å så bli småjustert frem til utpå 1900-tallet for å unngå de verste bakkene. Brua over Eggedøla ved Frøvoll ble i 1892 oppgradert fra en gammel trebru til tidsmessig jernbru.⁴ I 1911 fattet herredstyret beslutning om å sløyfe rodesystemets naturalarbeide, og at kommunen deretter skulle overta veivedlikeholdet for egen regning.

Gamle Tempelvei fra Eggedal sentrum til Tempelseterveien 1970. Bilde: Kartverket

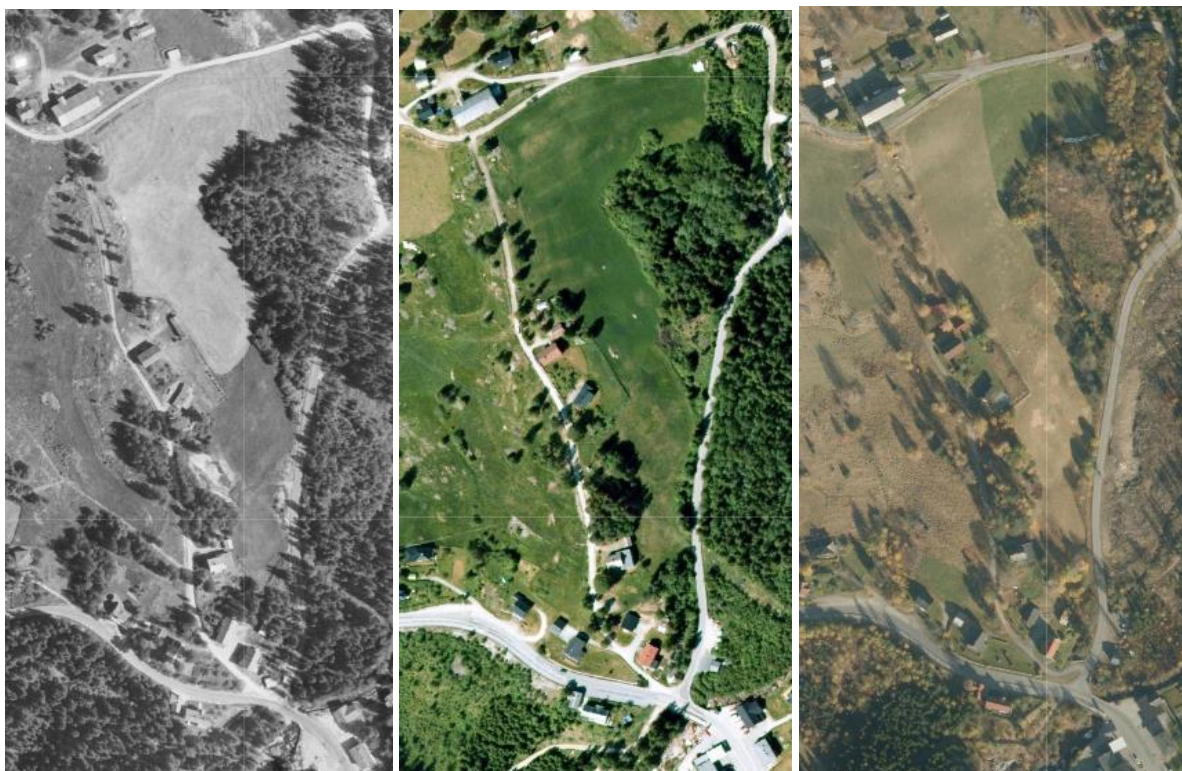
Sti over Gamle Tempelvei 69 som fører opp til Tempelseterveien. Tidligere brukt som gårdsvei til Haugen.

På 1920-tallet ble Eggedalsveien, herunder også den nye vestgående delen forbi brua til Frøvoll, betydelig opparbeidet. Dette delvis som en konsekvens av den økende biltrafikken på denne tiden, og da særlig rutebilene som hadde begynt å transportere turister fra Åmot stasjon til det stadig mer populære besøksmålet Eggedal. Den samme veien, Riksvei 287 gjennom Sigdal og Eggedal, fikk fast dekke på slutten av 1960-tallet. På denne tiden ble også en rekke av dagens veier rundt Eggedal sentrum opparbeidet og lagt om, blant annet ble Tempelseterveien lagt i ny kurvatur fra nord i sentrum og den gamle ble stengt. Gamle Tempelsetervei er i dag boligvei til Eggedal boligfelt, mens øverste del er en sti som forbinder gammel og ny Tempelsetervei.

Den tidligere hovedveien til Hovland ble lagt om ca. 1960, slik at den møter Tempelseterveien. Delen fra Hovland til Hamre er i dag kun gangforbindelse gjennom jordet, mens nedre delen til sentrum via

⁴ Sigdal og Eggedal Historisk beretning s 160

tidligere skolebygningen på Hovland for lengst er privat og kun egnet som adkomst til boligene der. Krysset nede ved sentrum ble lagt om i 2011-2012 med ny innkjøring fra Tempelseterveien.

Den tidligere hovedveien/Gamleveien til Hovland sett fra luften 1970, 2004 og 2012. Bilde: Kartverket

Gamleveien fra Hovland ned mot skolebygningen og sentrum.

Gamleveien sett mot Hovland.

Veifar på nedsiden av tidligere Eggedal Hotell fotografert i 2004. Bilde: Kartverket

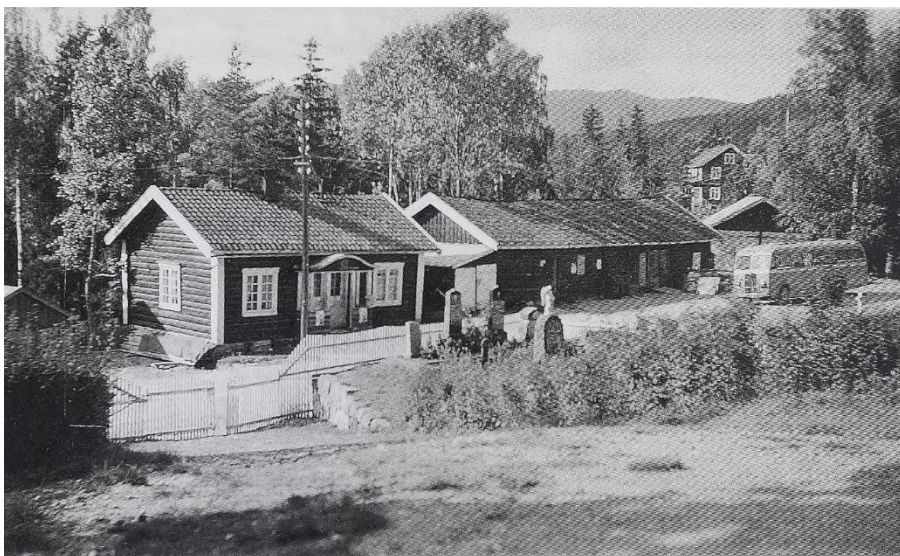
Sti/tidligere vei på nedsiden av tidligere Eggedal hotell.

3.7 Etablering av nytt sentrum

Utvikling av dagens sentrum i Eggedal er knyttet til flytting av kirken og er strukturert rundt kirken, men funksjonene som gjennom årene har etablert seg der, har delvis en historie som strekker seg lengre bakover i tid enn flyttingen av kirkestedet.

3.7.1 Bankvesen

En vesentlig aktør i, og pådriver av, Eggedals utvikling har vært banken. Den skriver seg fra 1842, da Eggedals Almue ansøkte herredsstyret om å få selge 400 tønner spannmålsprodukter av bygdemagasinet, for å så kunne opprette en sparebank for bygda. Slike bygdemagasin var på mange måter en slags bankinnretning for bygda, men med en ensidig funksjon og lite tilpasset det voksende behovet for sirkulerende kapital i form av penger. Initiativet førte etter hvert til et vedtak i herredsstyret om at alle de tre sognene skulle bortauksjonere magasinenes samtlige beholdninger. Med det ble *Sigdal Sparebank* grunnlagt i 1843 for Sigdal, Eggedal og Krødsherad, men allerede i 1851 fikk Krødsherad og Eggedal egne banker. Sparebanken som den gang holdt til i borgerstuen på Hovland, skulle senere bekoste både en ny borgerstue, de nye kirkestallene ved den nye kirken, og sørge for utgifter til oppvarming av kirken. I 1912 bidro også banken med midler til den nyopprettede aksjemøllen for bygda.

Eggedal sentrum slik det så ut i 1935. Til venstre sees den gamle Borgerstua, i midten kirkestallene. Til høyre ved elvekanten en dobbelt garasje for rutebilen. I bakgrunnen skimtes østgavlen på det tidligere Eggedal Hotel. Bilde: Eggedal handelslag 1901-2001

3.7.2 Eggedal borgerstue

Dagens Borgerstue er den tredje i rekken av borgerstuer i bygda. Den eldste sto som nevnt på Hovland og er revet i dag. Dette var en viktig bygning for bygda, både administrativt, økonomisk og sosialt. Den var et slags kommunehus der man holdt det vi i dag kan kalle folkemøter, og hadde skole, bank, og rom for presten når han var på besøk. Når bygningen opprinnelig ble oppført, er ikke kjent.

På slutten av 1880-tallet ble det vedtatt å oppføre en ny borgerstue. Det var Eggedal Sparebank som sto for kostnadene, men istedenfor å bygge en ny på Hovland besluttet man seg for å oppføre opå den nede på Teigejordet. Den sto ferdig i 1889, og i likhet med stallbygningen skal den nye borgerstuen ha blitt oppført ved gjenbruk av bord og tømmer fra den gamle stavkirken. Slik flyttet både bank og administrasjon for bygden ned til det nye sentrumet rett overfor kirken og ved siden av kirkestallene. Skolevirksomheten ble igjen på Hovland i ytterligere noen år, til man fikk nye lokaler i 1902. Den gamle borgerstuen ble samme år kjøpt og flyttet av Ansten G. Klev for 150 kr.

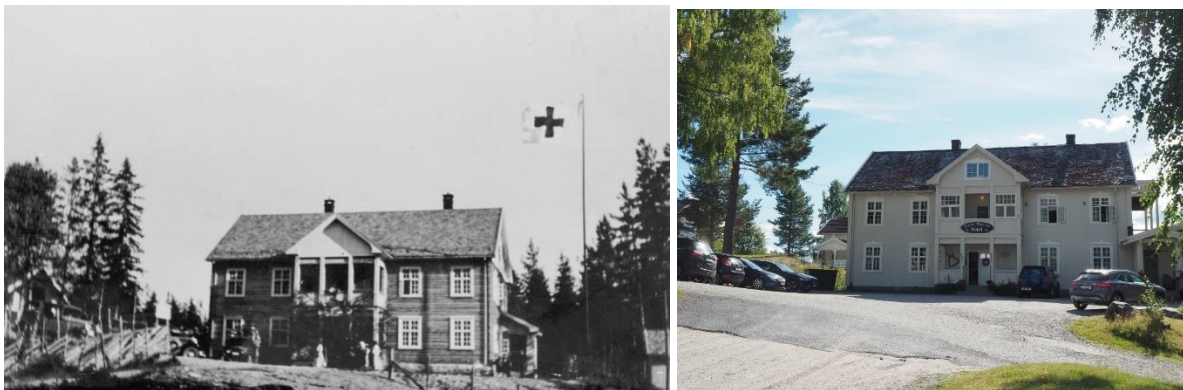
Hovland skole sett fra Hovland i 1932. I bakgrunnen kirken, Borgerstuen og Kolbjørnsrud pensjonat. Bilde: Esther Langberg/Oslo Museum

Tilsvarende motiv i 2022.

Da det var gått nesten 40 år anså Eggedal Sparebank lokalene, den gamle borgerstua, for å være alt for små og uhensiktsmessige. Man gikk igjen inn for å bygge nytt, og fikk skilt ut en tomt fra Haugen (gnr. 143) hvor den nye kunne oppføres. Den gamle borgerstua ble stående igjen og ble brukt dels som bolig, og dels som postkontor i noen tid.

Nåværende Eggedal Borgerstue sto endelig ferdig på Solvang i slutten av 1929, bekostet av sognet og sparebanken i fellesskap. For tegninger sto sigdølingen Kristen Skatvedt (1875-1955), som blant annet var sekretær i Buskerud Landbrukselskap i over 40 år, og bygningen ble innredet og tømret av Varsla, Brænna og Kjernås. I første etasje var der lokaler for Eggedal Sparebank, sal for herrestyrets møter, spisesal, kjøkken mv. I andre etasje var det undervisningslokaler for Sigdal og Eggedal Framhaldsskole. I 1973 ble bygningen utvidet med kafé, resepsjon, kjellerstue og flere moderne soverom.

Eggedal nye borgerstue i tidlig utgave, trolig ca. 1940, og Eggedal Borgerstue og hotell i dag. Bilde: Sigdal museum

Eggedal borgerstue fotografert fra nord i 1951 og i dag. På det venstre bildet den gamle brua over Jelleelva. Dagens bru (Teige, bru nr. 781) er fra 1969. Bilde: Drammens Tidene, fredag 8. juni 1951

Banken fulgte altså med til den nye borgerstua, men i årene etter krigen begynte samlokaliseringen med de andre virksomhetene i bygningen å bli utfordrende. Eggedal Sparebank ble i 1965 dessuten igjen slått sammen med Sigdal Sparebank. Parallelt med det førte man diskusjoner med Eggedal Handelslag om å få leie nabotomten til deres nye moderne bygning (se også neste avsnitt), slik at en ny bankbygning kunne stå vegg i vegg. Men dette var i konflikt med viktige parkeringsplasser, og valget av tomt landet endelig på *Vidveimyra* ved riksveien drøye 100 meter sydvest for Borgerstua. Den nye bygningen sto ferdig der i 1971. Foruten banklokale ble det innrettet en leilighet og lokaler for lensmann og legepraksis.

Den nye bankgården i Eggedal ligger pent til ved riksveien nedenfor Borgerstua som banken solgte for et par år

I 1965 ble Eggedal Sparebank (igjen) slått sammen med Sigdal Sparebank. Banken flyttet ut av Borgerstua og inn i nye lokaler langs Eggedalsveien i 1971, rett syd Borgerstua. Bilde: Bygdeposten, lørdag 11. september 1971

Langs veien mellom Hovland og sentrum ligger den gamle skolebygning fra 1902. Skolen var tidligere i den gamle Borgerstua på Hovland. Udatert foto. Bilde: Sigdal museum

Den gamle skolebygningen er i dag privatbolig.

3.7.3 Eggedal Handelslag

Bakgrunnen for etableringen av Eggedals Handelslag var en sammenslåing av et par tidligere virksomheter som hadde flyttet rundt i bygda fra 1840-tallet. Dette skjedde i 1901, og handelslaget var da eid i fellesskap av ca. 60 aksjonærer. Bygdas butikk var først på Hamre, ovenfor Hovland. I 1921 ble virksomheten flyttet til nederst på Hovlandsjordet etter at man hadde fått flyttet det gamle skolehuset på Båsum dit. Denne bygningen, opprinnelig fra 1864, har i dag adresse Eggedalsveien 1509. Et tilbygg ut fra ene hjørnet ble oppført i 1934, og pakkbua sto ferdig i 1936.

I 1959 flyttet Eggedal Handelslag inn i sine nye og nåværende lokaler overfor kirken etter at de hadde kjøpt kirkestallene og den gamle borgerstua fra kommunen. Bygningen og lokalene er siden bygget ut og endret en rekke ganger. Ca. 1950 ble også Eggedal Kafé bygget på tomte rett syd for den gamle borgerstua. Det var Arne Holth som startet virksomheten, hvor der også var et lite pensjonat. Senere het det blant annet Eggedal Kro og Pensjonat. Bygningen ble revet og tatt i bruk som parkeringsplass vinteren 1989.

Foran Eggedal Handelslags første lokaler, ca. 1925. Bygningen, opprinnelig bygget som skolehus på Båsum i 1864, ble flyttet og fikk ny funksjon av handelslaget i 1921. Bygningen står der fortsatt i dag. Bilde: Sigdal museum

Eggedal Handelslags lokaler fotografert ca. 1955. Pakkbua til venstre sto ferdig i 1936. Tilbygget på hovedbygningen er fra 1934. Bilde: Eggedal handelslag 1901-2001

Eggedal Handelslags gamle lokaler som i dag er gjort om til bolig.

Den tidligere pakkbu.

Bildet til venstre viser den gamle Borgerstua sett fra kirkebakken. Til venstre i fotografiet skimtes kaféen fra 1950. Bildet er tatt 17. mai 1958, og viser byggetomten til nye Eggedal Handelslag til høyre. Bildet til høyre viser det «nye» Handelslaget da det sto ferdig i 1959. Bilde: Eggedal handelslag 1901-2001

Eggedal Kafé ble revet i 1989.
Bilde: Eggedal handelslag 1901-2001

Eggedal handelslag i Eggedal sentrum ca. 1970. Til høyre sees de gamle lokalene, som ble solgt og tatt i bruk som bolig i 1959. Bilde: Eggedal handelslag 1901-2001

Eggedal Handelslag er blitt utvidet en rekke ganger, så vel i lengde som bredde, gjennom årene.

3.7.4 Gulbrand Juvet

I 1936 sto Gulbrand Juvets nye og moderne forretningsgård med bolig i andre etasje ferdig mellom kirken og Åselva. Juvet drev et konvensjonelt landhandleri som tok opp konkurransen med Eggedal Handelslag om kundene i bygda. Tomta var utskilt fra Nedre Teige (gnr. 147) i likhet med Eggedal Handelslags senere lokaler fra 1959. Bygningen ved siden av, «Trollbua», ble oppført noen år senere og fungerte først som lager og utsalg. Den har for øvrig noen likhetstrekk med Handelslagets gamle pakkbu, lenger opp i gata. Virksomheten skiftet etter hvert navn til Sveins krambu da ny eier overtok ca. 1969. I dag går bygningen under navnet «Juvern».

Gulbrand Juvets forretning, Eggedal sentrum 1939 og bygningen i dag. «Bua» i bakkant ble oppført ca. 1950. Bilde: Nasjonalbiblioteket

Udatert foto, trolig ca. 1950-1960, som viser Gulbrand Juvets kombinerte butikk og bolig med bua i bakgrunnen. Bilde: Eggedal handelslag 1901-2001

Juvets landhandleri og tilliggende bensinstasjon sett fra brua og Eggedal Handelslags gamle lokaler lenger opp i gata. Ca. 1940 og 1950. Bilde: Digitalt museum

Tilsvarende motiv i dag.

3.7.5 Eggedal Hotell

Det som i ettertid har vært kjent som Eggedal Hotell, ble oppført og åpnet i 1928 under navnet Sannum Hotell. Tomten var skilt ut fra Hovland (gnr. 148) et par år før. Navnebyttet skjedde kort tid etter åpningen. I mellomkrigstiden ble det annonsert for Eggedal hotell i avisene. Det ble drevet av Briitha Juvet og Ingeborg Vinnord som tidligere blant annet hadde hatt ansvar for posten på Hamre. Dette fortsatte i det nye hotellet, og i tillegg til 14 overnattingsplasser var det restaurant og senere telefonsentral. Hotellvirksomheten ble etter hvert nedlagt, og bygningen er i dag privatbolig.

Fra en annonse i Norges Handels- og Sjøfartstidende 15. juli 1930.

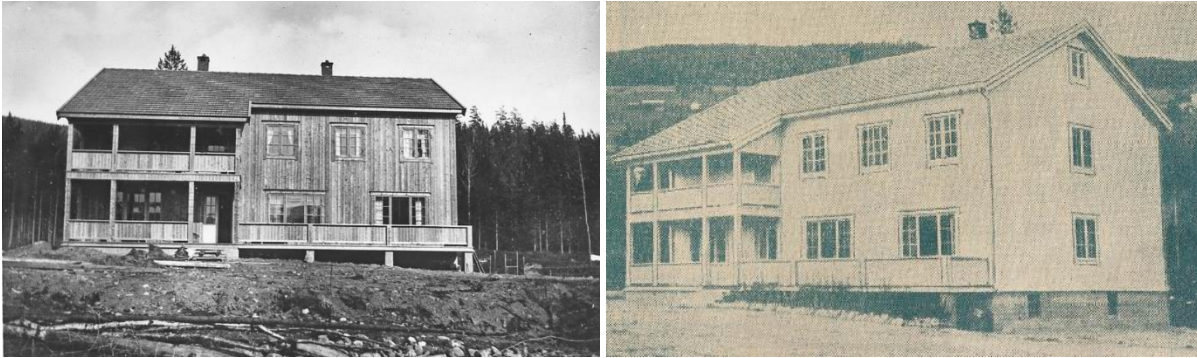
Eggedal hotell, den gang Sannum Hotell, ca. 1927-29. Her var også post- og telefonsentral. Bilde: Digitalt museum

Tidligere Eggedal hotell i dag.

3.7.6 Kolbjørnsrud pensjonat

I 1932 åpnet Borger Kolbjørnsrud *Kolbjørnsrud pensjonat* på grunn skilt ut fra Haugen (gnr. 143). I 1932-34 bygget han også *Tempelseter turisthytte* på Norefjell. Dette var eneste turisthytte på vestsiden av fjellet. Nede i Eggedal var det plass til 30 gjester, og på fjellstua rom til ca. 20. I 1954 fikk Kolbjørnsrud etablert bilvei opp til turisthytta. Her gikk det tidligere kun oppmerket sti gjennom de bratte liene fra Eggedal via Tempelseter til Høgevarde. At Norefjell kan nås fra vestsiden skyldes derfor i stor grad Kolbjørnsrud. Selve pensjonatet ble drevet frem til 1963, og kafévirksomheten til 1971. I dag er bygningen i bruk som bolig.

Kolbjørnsrud Pensjonat under oppføring ca. 1930, og straks etter ferdigstilling i 1933. Bilde: Sigdal museum / Buskerud Blad 1.april 1933

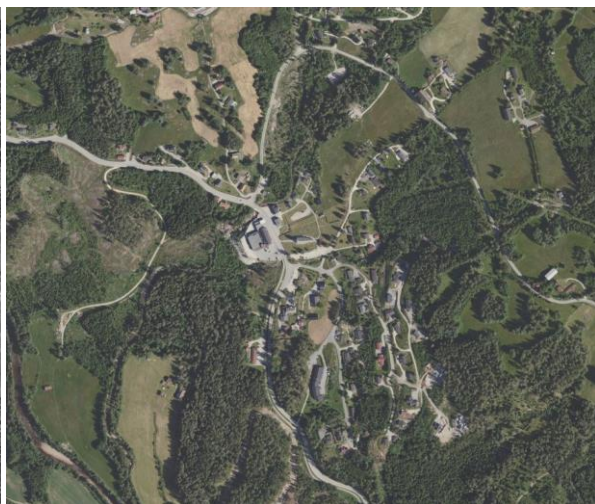
Pensjonatet er i dag tatt i bruk som bolig.

Kolbjørnsrud
Pensjonat, med
Eggedal Borgerstue til
høyre i bildet. Bilde:
Digitalt museum

Tidligere Kolbjørnsrud
Pensjonat med garasje
og stabbur.

Eggedal sentrum i 1970 og 2021. Tempelseterveien er forholdsvis nylig opparbeidet på det venstre fotografiet. De største endringene fra eldre til nyere situasjon utgjøres istedenfor av boligutbyggingen på østsiden av Eggedalsveien. Bilde: Kartverket

3.8 Besøksmålet Eggedal

«Længere oppe i Dalen har vi Eggedal Centrum med Eggedal Kirke, Eggedal Handelslag, Gulbrand Juvets Landhandleri, Borgerstuen og flere andre flotte hoteller og Pensionater, hvorav Borger Kolbjørnsruds Hotel vel er det mest kjendte, lige ovenfor Hovedveien og mange vakre Gaarde i en stor sydvendt Grend ovenfor. Nedenfor Veien har vi bla.a. Viceordfører Olaf Knudsens Gaard, Moen, med Sagbrug, og længer nord de store og letbrugte Frøvdal-Gaarde.»

Ola Kvisle, om Eggedal i amerikanske Decorah-posten, torsdag 15. juni 1950

Dagens turistinformasjon i Eggedal sentrum ligger mellom kirken og borgerstua nedenfor den Skredsvig-inspirerte skulpturen «Mannen med Katten» av Nils Aas fra 2004. Bygningen ble oppført i 2000, etter tidligere å ha holdt til i en enkel kioskygning fra 1992 på sydsiden av Handelslaget, hvor der i dag er parkering. Før dette var turistinformasjonen en mer vilkårlig virksomhet som, som blant annet en tid etter 1968, holdt til på «Krambua».

Besøksnæringen i Eggedal har imidlertid lengre aner. Fra midten av 1800-tallet foreligger mange beretninger om turer på *Norefjell*. Blant de første mer kjente personene var Jørgen Moe, Fridtjof Nansen og dr. Harald Conrad Thaulow, grunnlegger av Modum bad. Men turene gikk også til Haugen i Eggedal.

Klokker Knudsen nevnte i et skriv i 1870 at det kom «ikke så få» over til Eggedal fra Krødsherad, Hallingdal og Numedal om sommeren. Han gikk sterkt inn for å tilrettelegge slik at turistene kunne komme til Eggedal og trives der, og skal blant annet ha tilbudt husrom i egen bolig på Haugen. På grunn av fravær av togforbindelse var det bilen, herunder rutebiler og busser, som medførte den første betydelige turristtilstrømmingen til Eggedal, særlig i tiden etter første verdenskrig. Mange av seterbuene begynte å bli leid bort, samtidig som det «nede i dalen» var et par pensjonater som tok imot gjester; Kolbjørnsrud og Øens pensjonat, samt Eggedal borgerstue og Eggedal hotell. Med tiden, og særlig noen årtiender etter andre verdenskrig, begynte fjellområdene rundt Eggedal å bli svært populære mål for fritidskultur og hytteutbygging.

Kolbjørnsrud turisthytte på Norefjell, senere Tempelseter Hotell. Anlegget sto ferdig i 1932 med 7 rom, kjøkken og peisestue. Bildet er trolig tatt i 1938. Bilde: Sigdal museum

På samme tid som Knudsen beskrev den økende besøksnæringen begynte Eggedal med sin storslåtte natur og tradisjonsrike kultur og byggeskikk å bli verdsatt av kunstnere. Den svenske

kunstneren Ernst Josephson var rundt år 1870 tre somre i Eggedal, med noen års mellomrom, og bodde da på Haugen hos klokker Knudsen.

I 1888 var Christian Skredsvig i Eggedal sammen med Harriet Backer og Gerhard Munthe. Fra den sommeren stammer Skredsvigs maleri «Idyll» med motiv fra Teige, Backers "Landskap med hus og bondeinteriør" (på Nationalmuseum, Stockholm), og Munthes «Landskap i lyse sommernetter» (på Nasjonalmuseet, Oslo). Skredsvig overtok tunet Hagan i 1894, en tidligere husmannsplass under Øvre Berg et stykke opp i lia nord for sentrum, som han lot bygge ut, utsmykke, og holdt som bolig frem til sin død i 1924. Før han flyttet til Lauvli, leide Theodor Kittelsen seg inn i den gamle stuebygningen på Sole ved Solevatnet, noen kilometer syd for Eggedal sentrum. En annen kunstner som står sentralt i Eggedals historie er rosemaleren Per Basol. Basol var virksom på 1900-tallet som videreførte en flerhundreårig lokal tradisjon, blant annet utfra sin bolig og verksted mellom Pletan og Hovland.

«Aften i Eggedal» av Gerhard Munthe i 1888. Antakelig med motiv fra gården Åsen. Bilde: Lillehammer kunstmuseum. «Hagan vinterstid». Et udatert maleri antatt utført ca. 1900 viser Skredsvigs Hagan slik det så ut den gang. Bilde: «Eggedal, Christian Skredsvig» (2019)

«Idyll» ble malt av Christian Skredsvig i 1888 og viser et motiv fra en av Teigegårdene. Skulpturen «Mannen med katten» tar utgangspunkt i maleriets tema og ble avduket i Eggedal sentrum 2004, i anledning av Skredsvigs 150-års fødselsdag. Foto: Espen Bratlie / Samfoto

3.9 Boligutvikling i Eggedal på 1900-tallet

Oppføringen av bolighus, inklusive tilknyttede uthus, i Eggedal sentrum startet med tidligere nevnte utparsellering av enkelte tomter fra gårdsbrukene i mellomkrigstiden. Frem til da hadde antallet innbyggere i bygden vært synkende i lang tid. Fra folketellingen i 1875 vet vi at det var totalt 317 hjemmehørende i Hovland krets, som da omfattet et 50-talls gårdsbruk og plasser av forskjellig størrelse. Deretter minket antallet suksessivt til 272 personer i 1910, for å så øke igjen til 296 i folketelling fra 1920. Fraflyttingen skyldes trolig, slik det var for øvrige Sigdal, en migrasjon til Amerika, imens påfølgende økning sannsynligvis hadde å gjøre med en generelt voksende besøksnæring og flere arbeidsmuligheter - som ikke nødvendigvis hadde med gårdsbruk å gjøre.

Etter andre verdenskrig fortsatte byggeaktiviteten, dog var den sammenliknet med andre strøk ganske lavintensiv. I 1948 ble det bevilget fordelaktige lån via Småbruk- og Bustadbanken som medførte noen få nybygg i Eggedal, hvorav flere med egen arbeidskraft. Boligene fra 1950-tallet ble oppført på grunn som tidligere tilhørt Hovland (gnr. 148) og Nedre Teige (gnr. 147), og ble dermed liggende rundt dagens kirke i gatene Elvekroken og Teige. Fra Pletan (gnr. 149) ble det også utskilt en rekke tomter lenger vest langs Eggedalsveien.

I 1960- og 1970-årene ble det skilt ut ytterligere tomter for nye boliger i sentrum, da særlig fra Haugen (gnr. 143) og Nedre Teige (gnr. 147), slik at veien Teige ble supplert med ny bebyggelse nordover. Enkelte eldre boliger ble i samme tid om- eller utbygget. Størst boligbyggeaktivitet kom imidlertid som følge av at kommunen vedtok reguleringsplan i 1985 for *Eggedal boligfelt*, lagt til skogen øst for Eggedalsveien. Eiendommene ble strukturert langs den delvis omlagte Gamle Tempelveien samt gata Furulia, med bestemmelser om maks 2 etasjer, med tilhørende garasjer, boder og uthus. Det ble

dessuten oppført et langstrakt bygningskompleks med eldreboliger i 1988 mellom boligfeltet og Eggedalsveien.

Utbyggingen av Eggedal boligfelt har fortsatt til dags dato, ved at nye boliger suksessivt blitt oppført lenger og lenger opp i skogen mellom Eggedalsveien og Haugen gård. Totalt ligger her i dag et 30-talls boliger.

2-etasjes bolig i Eggedalsveien 1523. Tomten ble utskilt fra Hovland (gnr. 148) i 1925 og bebygget straks deretter.

«Furuhaug» i Gamle Tempelveien 7, utskilt fra Haugen (gnr. 143) 1929.

Eggedalsveien 1521. Utskilt fra Hovland (gnr. 148) og bebygget i 1935 av Øystein Graver som var Lensmann i Eggedal 1925-45.

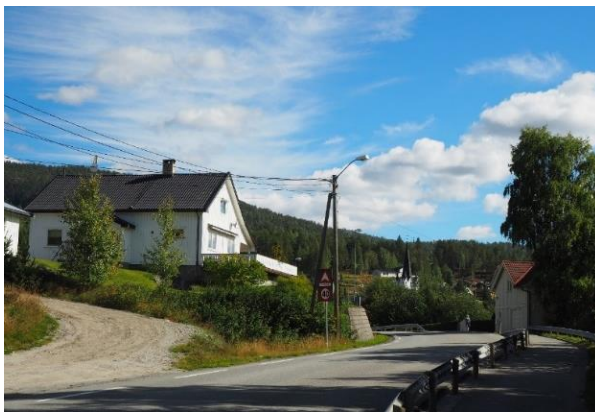
Juvets gamle forretningsgård ble innredet med bolig i 2. etasje da den ble oppført i 1936, med inngang fra baksiden. Tomten ble utskilt fra Nedre Teige (gnr. 147)

De tidligere handelslokalene Eggedalsveien 1509 er nå tatt i bruk som bolig. Bygningen ble opprinnelig oppført som skole på Båsum i 1864. Bak den sekundære eternittkledningen skjuler seg den gamle tømmerkonstruksjonen.

Elvekroken nr. 4, oppført i 1 ½ etasjer etter at det ble utskilt fra Nedre Teige (gnr. 147) i 1935.

Eggedalsveien 1517, bygd i 1942 av Kristian Hollerud som den gang var bestyrer i Eggedal Handelslag. Skilt ut fra Hovland (gnr. 148) i 1941.

Bolig i Eggedalsveien 1533, med garasjer og uthus fra flere epoker. Bolighuset og det røde uthuset sto ferdig i 1949 og ble bygget av Knut Jellum, som fra da var klokker i Eggedal. Sidefløyen med ark er senere. Skilt ut fra Hovland (gnr. 148).

Eggedalsveien 1519. Tidstypisk bolighus i 1½ etasje fra 1953 med dobbel garasje i souterain. Skilt ut fra Hovland (gnr. 148).

Eggedalsveien 1511, utskilt fra Hovland (gnr. 148) i 1947 til lærer og klokker Reidar Gulbrandsen Båsen.

Utvidete 1½-etasjesbolig i veien Teige nr. 12, utskilt fra Nedre Teige (gnr. 147) og bygget i 1952.

Bolighus i veien Teige 11 samt 13-15, utskilt fra Nedre Teige (gnr. 147), oppført henholdsvis 1962 og 1956.

Elvekroken 8-10 ble utskilt fra Nedre Teige (gnr. 147) henholdsvis 1935 og 1955. I dag står der bygninger fra ulike tider.

Gamle Tempelveien 69 med uthus. Oppført 1956, og senere ombygget og utvidet bakover. Den gamle gårdsveien til Haugen går til høyre fra hvor bildet er tatt.

I øverste delen av den gamle gårdsveien til Nordre Nedre Teige ligger den en rekke bolighus fra 1970-tallet.

Tidstypisk bolig med sokkeletasje og lavt valmet tak i Gamle Tempelveien 16, utskilt fra Haugen (gnr. 143) og oppført i 1970.

Eksempler på bolighus fra 1970- og 1980-tallet i gata Furulia og Gamle Tempelveien.

Eldresenteret syd for kirken sto ferdig i gata Furulia i 1988.

Boliger øverst i området langs Gamle Tempelvei, under oppføring i 2022.

3.10 Tid/rom-matrise

Tid/rom matrisen viser viktige tidsepoker i Eggedals historiske utvikling og hvordan disse tidsepokene er lesbare på ulike romlige nivåer/flyhøyder

Tidsvindu	Regionen/Norge/utlandet	Eggedal	Bebyggelse i dag	Andre spor/hendelser
1980→	Stor vekst i hyttebygging på Norefjell/Tempelseter		Turistinformasjonen i nye lokaler 2000 Eggedal eldrecenter 1988 Boligfelt Furulia/Gamle Tempelvei ca 1980 ->	Flom/skred: 2020
1931-1980	1934: Tempelseter turisthytte åpner. Vei opp til Norefjell fra Eggedal	Teige bru 1969 Tempelseterveien legges om i ny trasé ca 1960 Carsten Lien leder restaureringen av Eggedal kirke 1948-1966 Fylkesvei 287 vestover ca 1920	Eggedal Handelslag 1959, 1975 ++ Eggedal gravkapell 1948 Gulbrand Juvet Landhandleri 1936 Kolbjørnsruds pensjonat 1932 Boligbebyggelse på arealer utskilt fra Hovland, Nedre Teige og Haugen	2. verdenskrig: flere sentrale bygninger annektert av okkupasjonsmakten
1850-1930	Kunstnere og turister 'oppdager' Eggedal	Eggedal Mølle 1912 Utvikling av tettbebyggelsen: Den første telefonforbindelsen når kirkebygden i Eggedal 1897 Ny borgerstue ved kirken 1889 Kirken flyttes fra Hovland til nytt sentrum 1878 Eggedal poståpneri opprettet på Hamre 1866	Boligbebyggelse langs Eggedalsveien 1920 -> Eggedal Borgerstue 1929 Eggedal/Sannum Hotell 1928 Eggedal skolebygning 1902 Eggedal kirke 1878	Eggedals Handelslag opprettes 1901 Christian Skredvig (1854-1924) bor på Hagan fra 1894 til sin død
Middelalder – 1850	Reformasjonen 1537	Eggedal / Hovland annekskirke og -sogn	Gårdsbebyggelse, de eldste stående bygningene i dag er fra 1500-1600-tallet	Eggedal Sparebank opprettet 1851
Tidlig historisk tid	Landskap formet under istiden	Eldre jernalder: Hovland gård Sidemorener med fruktbart landskap i dalsidene gir utgangspunkt for bosetting i Eggedal	De første gårdene blir ryddet. Gårdsnavn som Hamre, Berg, Teige tyder på at dette er meget gamle gårder.	Arkeologiske funn Raban-haugen Rydningrøyser Tjæremiler

4 Analyseområdets kulturhistoriske karaktertrekk

Dette kapitlet utgjør DIVE-analysens andre trinn (Interpret). Det presenterer en tolkning av den historiske utviklingen og viser hvilke kulturmiljøer og kulturhistoriske karaktertrekk som vurderes å være sentrale for opplevelsen og forståelsen av Eggedal i dag, og som har særlig betydning for områdets stedsidentitet og lesbarhet. Tolkningen står sentralt i den kulturhistoriske analysen og vil være underlag for vurderingen av verdier, sårbarhet og mulighetsrom i analysens påfølgende trinn.

Analyseområdet består av flere avgrensede kulturmiljøer og kulturminner som representerer ulike temaer og/eller epoker i stedets utvikling:

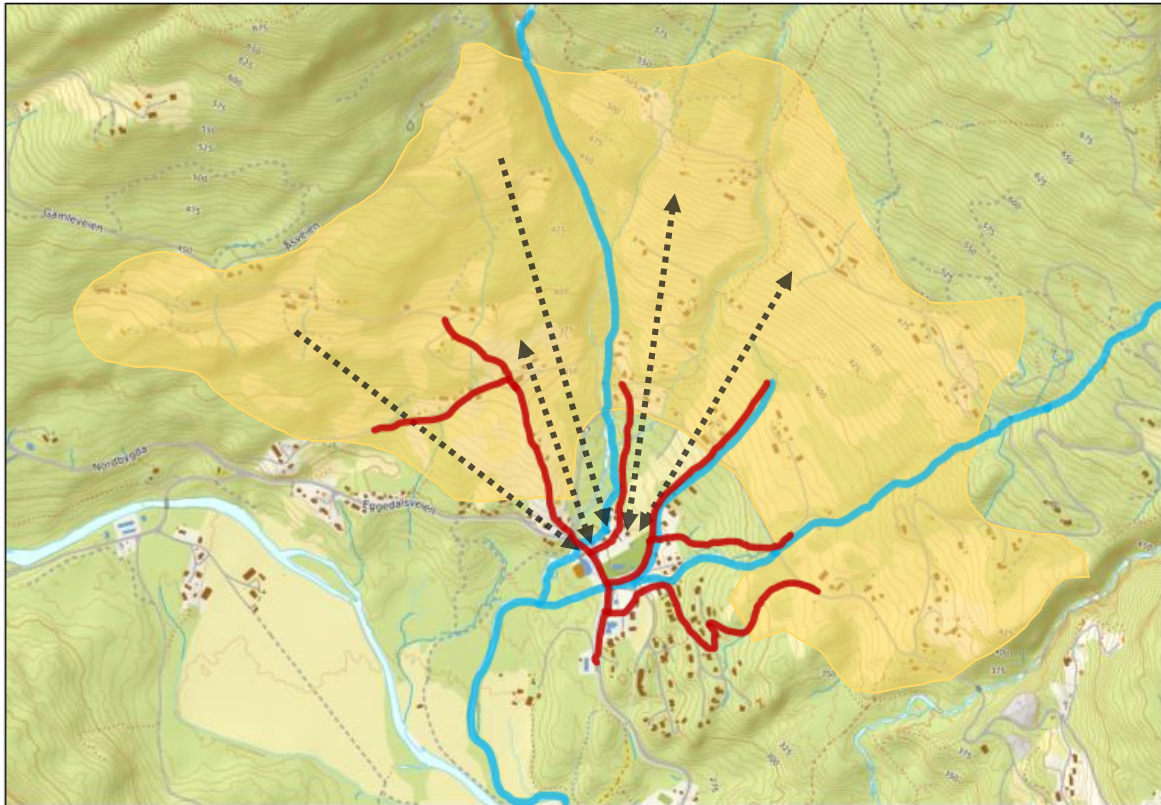
- Landskapet/Gårdsmiljøet
- Kirkebygda
- Handelssentrum
- Boligbebyggelsen
- Kunstnerdalen
- Turisme

Fortolke

4.1 Landskapet / Gårdsmiljøet

Landskapets form rammer inn Eggedal sentrum. Høydeforskjellene fra sentrum og oppover til fjellene skaper sammen med den varierte vegetasjonen og gårdsbebyggelsen et karakteristisk landskapsrom som har trukket til seg kunstnere og besøkere i 150 år. Utskiftingen av tomter fra gårdene til boligbebyggelse i nærheten av den nye kirken på begynnelsen 1900-tallet utgjør et viktig utviklingstrekk.

Figuren viser Eggedal sentrum med gårdslandskapet omkring. Blå linjer viser sentrale vassdrag og bekker. Røde linjer viser de eldre strukturerende veiene inn og ut fra dagens sentrum. De stiplede pilene indikerer karakteristiske siktlinjer. I bakgrunnen en lys flate som markerer KULA-områdets avgrensning.

Siktlinjer

Noe av det mest kjennetegnende ved Eggedal sentrum er de visuelle sammenhengene. Siktlinjer fra gårdslandskapet ned mot kirken og omvendt er sentrale for opplevelsen og forståelsen av det kulturhistoriske landskapet.

Verneverdig gårdsbebyggelse

Gårdenes karakteristiske beliggenhet og historiske bebyggelse utgjør et storslått fondmotiv bak sentrumsbebyggelsen. Deres plassering og historiske eiendomsgrenser gjenspeiles på en karakteristisk måte i naturgitte elementer, langstrakte innslag av skog, og dyrka mark helt ned til sentrum. Enkelte bygninger inne i sentrum, som for eksempel stabbur og driftsbygningen ved gamle Kolbjørnsrud pensjonat, er av utpreget «tradisjonell» gårds karakter med hensyn til materialbruk, volum og fargesetting, selv om funksjonen ikke er der.

Veifar

Eldre veifar i sentrum og oppover mot gårdene vitner om historiske ferdselsårer som delvis har vært strukturerende for den nyere bebyggelsen. Dette gjelder særlig veiene Teige og Gamle Tempelsetervei. Det eldre veinettet er i stor grad oppgradert med asfaltdekke, men deler av det er fortsatt grusvei og gjenkjennbart som eldre ferdselsårer også i dag. Dette gjelder særlig eldre gårdsveier som ligger mer gjemt inne i skogene, og brukes som turstier. Videre er den gamle veien fra sentrum opp til Hovland er et vesentlig element i bygdas historie. Den nyere Tempelseterveiens slyngende trasé fra ca. 1960 vitner på liknende måte om Eggedals voksende funksjon som innfartsport til fjellene.

Røyser, steinstrenger og gjerder

Rydningrøysenes beliggenhet og størrelse i gårdslandskapet illustrerer hvordan utviklingen i jordbruket har artet seg gjennom tiden. En kan se for seg at landskapet før det har inneholdt flere mindre rydningsrøyser, og at åkerlandskapet har vært mer oppdelt. Intensivering av jordbruket har ført til at de mindre røysene ble samlet til større røyser og strenger. Dette er særegne innslag som er med på å styrke den historiske lesbarheten av sentrum. Slike finnes registrert innenfor sentrumsområdet, herunder særlig i skogen bak veien Teige.

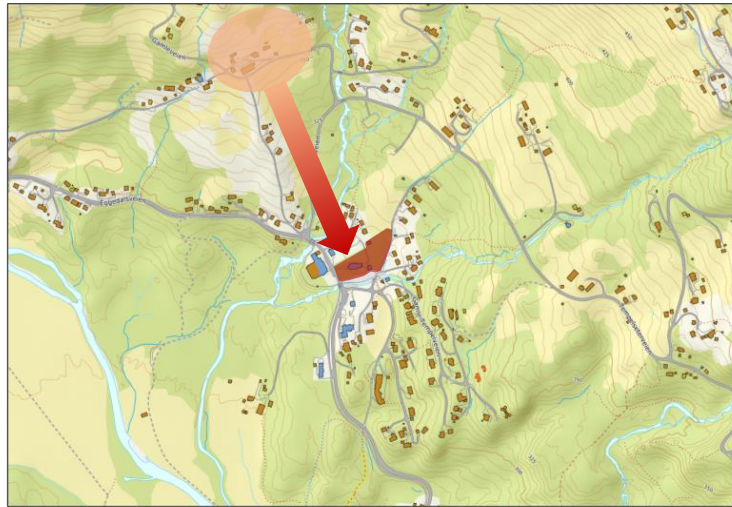
Vassdrag og bekkefar

Vassdragene Åselva og Jelleelva har ikke bare vært med på å definere historiske eiendomsgrenser, herunder det historisk viktige Teigejordet hvor den nye kirken ble reist, men utgjør i dag også verdifulle blågrønne naturgitte innslag i sentrum. Utenfor sentrum finnes flere mindre bekkefar som løper sammen i to forholdsvis dramatiske fall på sydsiden av Eggedalsveien. Åselva markerer med sine skogkledde raviner og foss også et skille i landskapsrommet.

4.2 Kirkebygda

Den nye kirkens ferdigstilling i 1878 var utgangspunktet for etableringen av Eggedal sentrum. Kirken med omkringliggende kirkegård utgjør et vesentlig betydningsbærende element for forståelsen av Eggedal og representerer et vesentlig utviklingstrekk i historien. Kirken er også en arkitektonisk sett karakteristisk bygning som utgjør et landemerke. Den har stor symbolverdi som samlingsplass, også i historisk forstand, og er for mange mennesker knyttet til viktige merkedager i livet.

Kirkestedet

Det gamle middelalderske kirkestedet på Hovland og det nye i sentrum inngår i en historisk sammenheng som vitner om lang kontinuitet og tidsdybde. En nyere større kirke som avløste en mindre og eldre kirke ved denne tiden er kjennetegnende for så vel Eggedal som landet for øvrig. De er bundet sammen av den gamle gruslagte veien som stiger opp langs Hovlandsjordet. Den gamle skolebygningen dem imellom representerer også på en pedagogisk måte hvordan kirke- og utdanningsvesenet tidligere har gått hånd i hånd.

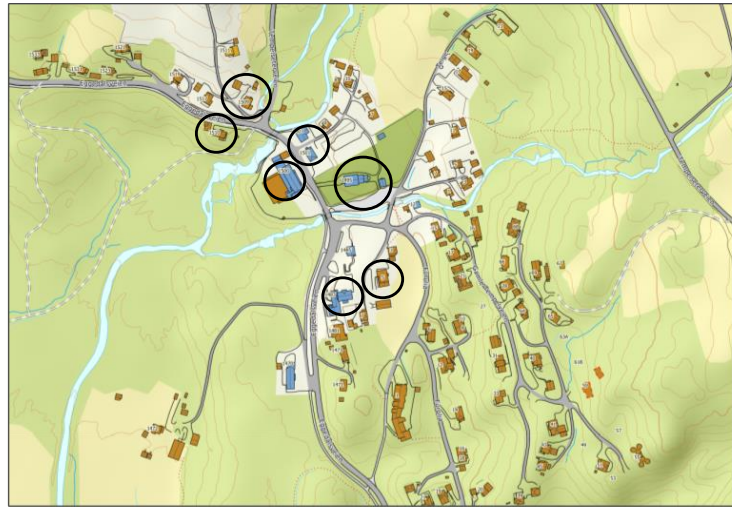
Eggedal kirke

Den nygotiske hvite kirkebygningen utgjør som eneste monumentale og høyreiste bygning i Eggedal et visuelt og historisk landemerke og orienteringspunkt i så vel sentrum som omkringliggende gårdslandskap. Sammen med gravkapellet og den tilliggende kirkegården fremstår den som et midtpunkt i sentrum. Karakteristisk er også den arkitektur- og kunsthistoriske konteksten som kirken ble utsmykket i av Carsten Lien, med den gamle kirkens interiør som forbilde, samtidig som Lien også utsmykket gravkapellet.

4.3 Handelssentrum

Flyttingen av kirken i 1878 var utgangspunktet for etableringen av Eggedal sentrum, men handelsgårdene, pensjonatene og samfunnshusene som fulgte med representerer grunnlaget for fremveksten av hele det moderne Eggedal sentrum. På den måten er de ulike bygningene sammen med kirken betydningsbærende elementer for lesbarheten av sentrumsbebyggelsen. De eldre bygningene er viktige identitetsmarkører for stedet.

Handelsgårdene

De gjenværende handelsbygningene som ble oppført rundt kirken i Eggedal er med sine karakteristiske arkitekturtrykk viktige historiefortellende elementer fra etableringen og utviklingen av sentrum. Til dem knytter det seg mye person- og lokalhistorie, samtidig som de bidrar med en viss tidsdybde og lesbarhet i sentrumsbebyggelsen. Flere bygninger har opprinnelig vært forholdsvis flott utformet mht. kledninger og detaljering og har potensiale for tilbakeføring.

- Gulbrand Juvets handelsgård, ferdig 1936, ble oppført i et uttrykk typisk for sin tid med stramme former og enkel detaljering, et tilnærmet flatt men valmet tak, liggende panelkledning og karakteristiske hjørnevinduer. I alt er det en bygning tydelig utformet etter influenser fra modernistiske volumer og uttrykk. Horisontaldelingen med butikklokale i 1. etasje og bolig i 2. etasje er klart lesbart i eksteriøret. Den tidligere brede trappen til butikken er borte, men de store butikkvinduene henvender seg fortsatt på en karakteristisk måte mot hovedgaten. I dag fremstår bygningen som noe slitt, samtidig som den har gjennomgått enkelte grep som har svekket lesbarheten og autenticiteten.
- De gamle lokalene til Eggedal Handelslag, angivelig bygget på annet sted i 1864, er i dag i bruk som boliger. Den tilflyttede og tømrete («hoved-»)bygningen er nå kledd utvendig med eternittplater, men takform, vindusplassering og hovedstrukturene er bevart. Endringene har vært med på å svekke den historiske lesbarheten noe, men som kulturminne betraktet står bygningen som representant for et viktig utviklingstrekk i Eggedals moderne historie.
- De nye lokalene til Eggedal Handelslag, ferdig i 1959 og utvidet blant annet i 1975 og 1985, fungerte når de sto ferdige som en utadvendt og ny forretning – for ikke å si møteplass – i sentrum. Bygningen ble oppført som en tidstypisk og beskjeden senmodernistisk handelsgård med karakteristiske vindusformat og -plasseringer; den eneste bygningen i sentrum som er oppført i mur. Saltaket gir et tradisjonelt og klassiserende preg, og skaper to distinkte gavlmotiver. De nyere utvidelsene bakover samt enkelte grep som er gjort mot hovedgaten

har bidratt til at det opprinnelige arkitektoniske uttrykket fremstår som noe forvirret, men det er likevel en bygning og virksomhet med lang kontinuitet som står sentralt i Eggedals historie.

Hoteller og pensjonater

Selv om ikke alle brukes til sitt opprinnelige formål er bygningene som ble oppført for overnatting og bevertning for turister og besøkende noe som i høy grad kjennetegner Eggedal sentrums historiske bygningsmiljø. Borgerstua, oppført i 1929, skiller seg ut i den sammenhengen ved å fortsatt ha utadvendt virksomhet.

Så vel Borgerstua som tidligere Kolbjørnsrud pensjonat og Eggedal hotell er oppført i gedigne trekonstruksjoner, kledd utvendig med bordkledning og utformet med beskjedent tilbakeskuende arkitektoniske idealer, inspirert av blant annet sveitserstilen. Alle tre nedenfor nevnte bygninger er videre oppført som større våningshus, med en antatt ambisjon om at de skulle assosiere til hovedbygninger på gårdstun.

- Den sentrale og åpne beliggenheten samt de godt synlige bordkledde fasadene til Borgerstua og tidl. Kolbjørnsrud pensjonat på østsiden av Eggedalsveien gjør at de sammen fungerer som et særlig miljøskapende historisk element langs sentrums historiske innfartsåre.
- Tidligere Eggedal Hotell, opprinnelig ferdig i 1928, har en eksponert beliggenhet og godt synlige fasader på sydsiden av hovedveien nord i sentrum. Bygningen har riktignok gjennomgått en del endringer, herunder blitt forlenget med et vindusfag vestover, men fremstår likevel som forholdsvis godt bevart med hensyn til sin opprinnelige utforming og karakter.
- Tidligere Kolbjørnsrud pensjonat skiller seg ut med enkelte henvisninger til nybarokk detaljering. Bygningen har gjennomgått en del endringer i forhold til når den sto ferdig i 1932, men står komplett med uthus og stabbur, og danner sammen Borgerstua og naboeiendommen i syd et særegent grønt tun midt i sentrum.

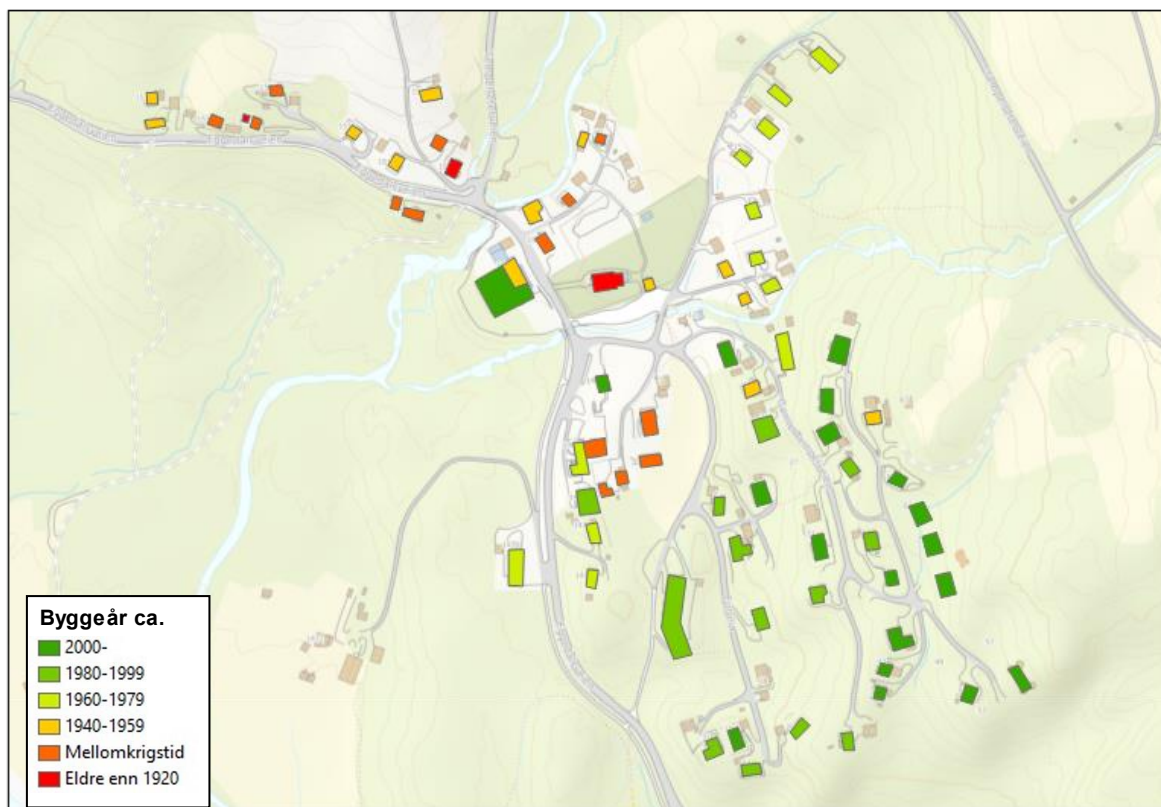

4.4 Boligbebyggelsen

Flyttingen av sentrale funksjoner, herunder kirke og handelsgårder, la grunnlag for etableringen av Eggedal som et attraktivt boligområde. Eggedal var i denne perioden i ferd med å endres fra en jordbruksbygd til et lite tettsted med boliger og næringsvirksomhet. En generell modernisering av samfunnet ga insitamant til innflytting og nybygging av boliger gjennom hele 1900-tallet.

Boligbebyggelsen i Eggedal sentrum er oppført over drøyt 100 år, og er følgelig både sammensatt og delvis endret. Utover at bebyggelsen preges av småskala hus i grønne omgivelser, oppført med panelkledde fasader, kan det ikke sies å finnes noen avgrensede kulturmiljøer eller strøk med tydelig lesbare historiske karaktertrekk. Likevel utgjøres boligbebyggelsen av flere arkitektonisk karakteristiske enkeltobjekter som representerer uttrykk og ideal typiske for sin tid. Dette gjelder særlig den eldre bygningsmassen, fra ca. 1920 til 1960, som ble oppført med tydelige (etterslepene) influenser fra henholdsvis sveitserstilen, samt de mer rasjonelle og moderne formspråkene som kom med funksjonalismen og tidlig etterkrigstid.

Deler av nyere boligbebyggelsen, især den som skriver seg fra reguleringen på 1980-tallet frem til ca. år 2000, kjennetegnes av post-moderne influenser i uttrykk, samt en lesbar ambisjon om å ivareta de kvaliteter som de naturgitte forholdene kunne bidra med. Senere boligbebyggelse kjennetegnes omvendt av å være planlagt og bygget med større terrenginngrep og mindre hensyn til eksisterende natur.

Boligbebyggelsen i Eggedal sentrum (her med grov datering) tegner en slags årringer over stedets utviklingshistorikk, selv om det på grunn av at deler av den eldre bygningsmassen har gjennomgått enkelte endringer kan være vanskelig å lese.

Veien Furulia sett mot nord. Strøket ble regulert til boligbebyggelse og kjennetegnes av naturgitte former og mye «grønt» innslag. I bakgrunnen skimtes kirken.

Veien Furulia sett mot nord.

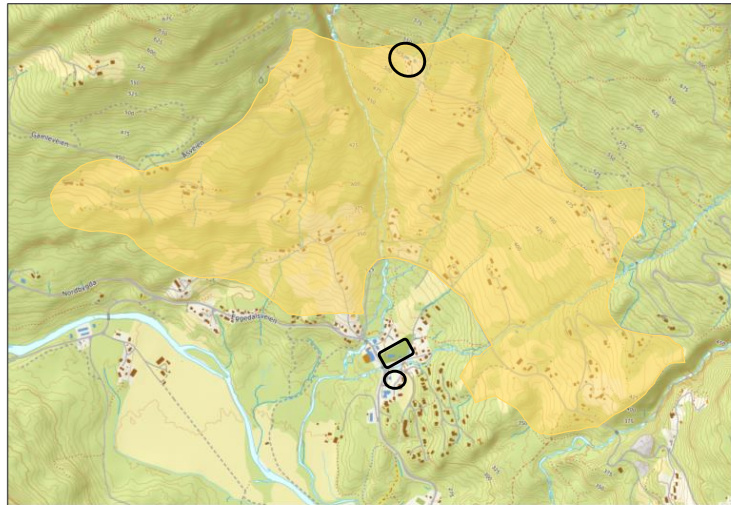

I de siste 10 årene er det oppført boliger lenger opp i skråningen mot Haugen. Sammenlignet med den noe eldre nedenforliggende bebyggelsen er den nyere bebyggelsen sterkere preget av mer terrassering og terrenginngrep og mindre ivaretagelse av eksisterende forhold og natur.

4.5 Kunstnerdalen

Eggedals natur og landskap har vært en stor inspirasjonskilde for flere av landets store kunstnere.

Christian Krogh ga det i slutten av 1800-tallet Eggedal benevnelsen «Det lukkede land» i henhold til hva han den gang oppfattet som et uberørt og avsondret miljø. Den spesielle naturen, de eldre og tradisjonelt utformede gårdstunene, samt bygdekulturen har gjennom tiden tiltrukket seg et knippe fremstående kunstnere som etterlot seg en rik produksjon som utgjør en del av landets felles kulturarv.

At Eggedal i dag er en anerkjent del av satsningen *Kunstnerdalen* vitner om stedets attraksjonskraft over tid. Hit kom et knippe av fremstående kunstnere med start i 1870- og 1880-årene som ble inspirert av og «foreviget» mye av det de så og opplevde i Eggedal. Følgelig stammer det mange motiver og malerier herfra som regnes for å være sentrale verk i norsk kunsthistorie. Flere av disse har også blitt reprodusert og hengt opp i hjem og hytter rundt om i hele Norge. Enkelte nye innslag i sentrum, herunder Nils Aas' skulptur fra 2004 inspirert av Skredsvigs maleri «Idyll», er med på å underbygge Eggedals status som del av Kunstnerdalen.

Landskapet som omkranser Eggedal sentrum er i stor grad slik det den gang var, og sentrum inngår således i en kunst- og personhistorisk helhet som fortsetter å ha en sterk attraksjonskraft. Hver sommer kommer det dessuten malere til Eggedal fra hele landet for å delta på Friluftsskolen, et kurs i klassisk landskapsmaleri.

Unikt for Eggedal sentrum er, i tillegg til nærliggende kunstnerhjemmet Hagan, også Carsten Liens arbeid med utsmykning av kirken og gravkapellet ved midten av forrige århundret. Fargene i kirken ble hentet fra Ernst Josephsons maleri fra 1872 av den gamle stavkirkens interiør, og slik sett understrykes den i kirkelig henseende historiske sammenhengen mellom sentrum og Hovland som tidligere kirkested. Et stykke sørover, på tunet til Eggedal Mølle, står også en liten tilflyttet stue der rosemaleren Per Basol (1887 – 1972) fra Eggedal bodde og arbeidet.

Harriet Backers *Interiør* fra Eggedal, Skredsvigs *Ungdomsfest i Eggedal* (1895) og *Idyll* (1888), samt *Aften i Eggedal* av Gerhard Munthe (1888).

4.6 Turisme

Eggedal sentrum kjennetegnes i dag som en inngangsport til og et stoppested for turister som skal opp i fjellområdene ved Tempelseter og Norefjell. De historiske bygningene ved Borgerstua, Kolbjørnsrud og tidligere Eggedal hotell er med på å understreke posisjonen Eggedal sentrum har hatt fra fjellturismen i Norge tiltok rundt 1900. Tempelseterveiens nye trasé er i den sammenhengen en milepæl i Eggedals historie som port til fjellstrøkene, selv om den ikke nødvendigvis er omtalt som sådan.

Tidligere har overnattingstilbudet ved pensjonater i Eggedal sentrum vært en sentral funksjon for besøkere som skal til Norefjell og Tempelseter. Disse er, med unntak for Eggedal Borgerstue, lagt ned, men over tid har det kommet nye, særlig handelsrettede, funksjoner som bidrar til at folk stopper innom Eggedal sentrum. Sør for Eggedal sentrum ligger også besøksmålet Eggedal Mølle med sitt museum, bygdetun og industrihistoriske bygningsmiljø.

Eksempler på objekter knyttet til turisme og besøksnæring.

5 Verdivurdering og anbefalte prinsipper for å videreføre kvaliteter og særpreg

Dette kapitlet kombinerer DIVE-analysens tredje og fjerde trinn (Valuate og Enable).

Formålet er å framheve kulturminner og -miljøer som kan være en ressurs for Eggedal framover, påpeke utfordringer disse står overfor, vise mulighetsrommet for en videreutvikling av Eggedal sentrum, og anbefale prinsipper som kan legges til grunn for en videre utvikling som understøtter Eggedals særpreg og kvaliteter.

5.1 Landskapet / Gårdsmiljøet

5.1.1 Dagens situasjon

Jordbrukslandskapet som omgir Eggedal sentrum og som inngår i KULA-landskapet er et særegent og godt bevart kulturmiljø med stor tidsdybde og lesbare elementer knyttet til både dyrket mark, stedegen natur/biologi, arkeologiske spor, verneverdig bebyggelse og eldre veifar som forbinder gårdene. Kulturmiljøet vil ikke berøres direkte av den ønskede utviklingen i Eggedal sentrum, men den visuelle opplevelsen av landskapsrommet som i dag også kan ses fra deler av sentrum kan endres noe ettersom hva og hvor mye som bygges i høyden og opp mot Tempelseterveien. Tempelseterveien vil fortsatt være en klar avgrensning mellom sentrum og KULA-landskapet.

Åselva og Jelleelva er markante landskapselementer som deler inn jordbruksområdet i tre 'atskilte' deler og forbinder samtidig jordbruksområdet med sentrum. Dette gjelder spesielt kirken som ligger på en landtunge («Teigehaugen») mellom vassdragene.

5.1.2 Uttrykte ønsker om framtidig utvikling

- Det verdifulle kulturlandskapet må forvaltes og drives i tråd med retningslinjene for KULA-landskap. For sentrum betyr dette at:
  - stedegen natur og kulturhistoriske verdier blir ivaretatt
  - gjennom arealplanlegging må en sikre at området ikke blir nedbygget og påvirket av utbygging.

5.1.3 Faglige anbefalinger – prinsipper for videre utvikling

Kvaliteter som anbefales ivaretatt

- Kulturlandskapet som helhet med bebyggelse, dyrket mark og eldre veifar
- Et representativt utvalg steingjerder og røyser, eksempelvis røysa nord for veien Teige og kirkegården
- Eldre veifar og stier
- Siktlinjer og grønne korridorer som forbinder Eggedal sentrum med omlandet

Utfordringer som kan true disse kvalitetene

- Økt trafikk og behov for utbedring av veier og infrastruktur kan medføre direkte inngrep i tilstøtende arealer og påvirke terrenget og lesbarheten av landskapet. Dette gjelder spesielt Tempelseterveien som utgjør både den vestlige avgrensningen av KULA-området og avgrensningen av sentrumsplanen mot KULA-området.
- Gjengroing ved redusert drift vil over tid kunne endre grunnlaget for vurderingen av Eggedal kirkebygd som KULA-landskap og samtidig endre biologisk mangfold og stedegen natur
- Nedbygging av de historisk åpne områdene som forbinder sentrum og KULA-området vil kunne endre lesbarheten av landskapsrommet som utgjør Eggedal.
- Tiltak som påvirker tidligere veifar samt ny bebyggelse som medfører store terrenginngrep vil endre lesbarheten av forbindelseslinjene mellom sentrum og det omkringliggende landskapet (eks asfaltering, utfylling, sprenging)

Mulighetsrom og tålegrenser

- KULA-området er spesielt sårbart og tåler lite inngrep utover endringer knyttet til eksisterende tun og gårdsbebyggelse. Der hvor det er eldre, verneverdig bebyggelse må ny bebyggelse innpasses på en harmonisk måte med hensyn til plassering, volumer og utforming.
- Sentrumsområdet er mindre sårbart for utbygging, men grøntdrag, elver og veifar som forbinder sentrumsområdet med det omkringliggende landskapet har stor betydning for lesbarheten av Eggedal som landskapsrom og de kulturhistoriske kvaliteter dette representerer. Området nord for veien Teige, sammen med det dyrkede området opp mot

Hovland, er spesielt sårbart i så henseende som grøntkorridorer og som visuell forbindelse mellom sentrum og KULA-området.

- Tiltak som understøtter en aktiv gårdsdrift/beiting inngår ikke direkte i sentrumsplanen, men det er av stor betydning at sentrum utvikles på en måte som tilgodeser og bygger opp under en aktiv gårdsdrift som et lokalt karaktertrekk.

Grøntdraget fra sentrum nord for veien Teige og fra sentrum opp mot Hovland.

5.2 Kirkestedet

5.2.1 Dagens situasjon

Det gamle, middelalderke kirkestedet på Hovland er automatisk fredet etter kulturminneloven. Dette betyr at alle tiltak krever tillatelse fra kulturmiljømyndigheter. Dette gjelder også tiltak utenfor gravplassen som kan medføre utilbørlig skjemming eller fare for skade på den.

Kirken fra 1878 er listeført og har dermed et særlig vern. At en kirke er listeført, innebærer at den er definert som verneverdig og har nasjonal verdi. Riksantikvaren skal gi faglige råd om endringer av og ved kirken og om istandsettings- og vedlikeholdstiltak.

Nye tiltak i listeførte kirkers nærområder skal behandles av kulturminnemyndigheter. Ved varsel om oppstart av arealplaner, ved offentlig ettersyn og i byggesaker, skal fylkeskommunen vurdere planens innvirkning på kirken og dens omgivelser med hensyn til kulturminneinteresser.⁵

Plan- og bygningsloven har bestemmelser som gir kommunene anledning til å bevare og sikre verneverdige kirker i plansammenheng der det er behov for å verne dem som kulturminner og kulturmiljøer. Blant annet gir § 12-5 nr. 5 mulighet for å regulere til kulturmiljø og kulturminner, og § 12-7 nr. 6 åpner for bestemmelser om vern.

For tiltak som berører gravplassen gjelder gravplassforskriften og gravplassloven. Lokal myndighet har sammen med statsforvalteren ansvar for å ivareta kulturmiljøverdiene på en eksisterende gravplass, så som bebyggelse, murer, terrasser og grusganger. Kulturhistoriske hensyn skal også ivaretas ved tilrettelegging etter gjeldende regler for universell utforming.⁶

5.2.2 Uttrykte ønsker om framtidig utvikling

- Kirken representerer en lokal kulturhistorisk stolthet, men det er samtidig uttrykt ønsker fra Sigdal kommune om en større bredde i sentrum der kirken inngår som del av helheten.
- Eggedal kirke, gravplassen og det gamle kirkestedet på Hovland er omfattet av eget lovverk som setter premisser for videre utvikling.

⁵ [Kirker - Riksantikvaren](#)

⁶ [Rundskriv \(regjeringen.no\)](#)

5.2.3 Faglige anbefalinger – prinsipper for videre utvikling

Kvaliteter som anbefales ivaretatt

- Kirken er et landemerke og karakteristisk symbolbygning som utgjør en fundamental del av historien og opplevelsen av Eggedal sentrum og det omkringliggende landskapsrommet.
- Kirkens bygningsmessige kvaliteter samt hvordan kirken fungerer som orienteringspunkt i sentrum og landskapsrommet som helhet er en sentral byggestein for videre utvikling av sentrum.
- Gravplassen og -kapellet inngår som del av kirkestedet som kulturmiljø og bidrar til å framheve kirken som en opphøyd bygning i sentrum på landtunga mellom Åselva og Jelleelva. Den opphøyde posisjonen bør søkes opprettholdt også i framtiden.

Utfordringer som kan true disse kvalitetene

- Byggehøyder og bygningsvolumer rundt kirken (for eksempel langs Elvekroken i nord) som griper inn i opplevelsen av kirken, både med hensyn til nær- og fjernvirkning.
- Ny bebyggelse som påvirker kirkens opphøyde posisjon i sentrum.

Mulighetsrom og tålegrenser

- Kirkens atkomst er i dag hovedsakelig tilknyttet parkeringsplassen på sørsiden av kirken og medfører at kirkens hovedinngang og henvendelse mot Eggedalsveien oppleves som degradert/sekundær. For å styrke kirkens opphøyde posisjon og utnytte den som premissgiver for sentrumsutvikling bør hovedatkomst fra Eggedalsveien styrkes og tilrettelegges slik at kirken entres fra forsiden. Justering/tiltak langs Eggedalsveien som gjør veien til en sentrumsgate kan bidra til å forbedre kirkens atkomst og sentrumshenvendelse.
- Framheving av forbindelsen mellom nytt og tidligere kirkested kan styrke den historiske lesbarheten av Eggedal som et tidlig kirkested med stor tidsdybde. Tilrettelegging av 'Gamleveien' mellom kirkestedene som turvei/gangvei vil både styrke lesbarheten av kirkehistorien og styrke sentrum som utgangspunkt for turstier med lokalhistorisk forankring.
- Kirken og gravkapellet har stor betydning som kulturhistorisk og kunstnerisk ressurs i sentrum og brukes også som kulturbygning med for eksempel konserter. For både beboere og tilreisende/turister/hyttefolk er kulturarrangementer med på å gjøre sentrum attraktivt, og en utvidet bruk av kirken til arrangementer kan styrke både kirken og sentrumsutviklingen ellers.
- Kirkens nærmeste omgivelser er sårbare for inngrep. Skal man likevel som del av sentrumsdannelsen bygge nærmere kirken enn dagens eksisterende bebyggelse må dette være i liten skala og med begrenset fotavtrykk. En generell videreføring av stedeegne volumer på nordsiden av kirken samt fasadematerialer i tre anbefales.

Eggedal kirke som markant og opphøyet landemerke i sentrum av Eggedal.

17.maitoget 1958 på vei opp kirkens hovedatkomst. Bilde: Eggedal handelslag 1901-2001

Kirkens hovedatkomst sett fra handelslagets parkeringsplass/inngangsparti med redusert tilgjengelighet til kirkens hovedinngang.

5.3 Eggedal sentrum

5.3.1 Dagens situasjon

Planområdet for sentrumsplanen omfatter boligene/boligområdene øst for og langs Eggedalsveien. Det som i dag oppleves som en sentrumsdannelse strekker seg fra Eggedalsveien 1470/den tidligere banken (1971) i sør til tidligere Eggedal hotell nord for brua over Åselva. Sentrumsområdet oppleves i dag som svakt avgrenset og med noen spredte bygninger.

Av sentrumsrelatert bebyggelse kan regnes nevnte bankbygning, Eggedal borgerstue og hotell, tidligere Kolbjørnsrud pensjonat, infokiosken, kirken og gravkapellet, Gulbrand Juvets tidligere landhandel, Trollbua, Handelslagets anlegg, bolighuset/tidligere Handelslag i krysset Eggedalsveien/Tempelseterveien og tidligere Eggedal hotell. Disse bygningene danner en spredt sentrumsbebyggelse og representerer arkitektoniske kvaliteter fra ulike epoker hver for seg og en samlet lesbar kulturhistorisk utvikling av Eggedal sentrum.

5.3.2 Uttrykte ønsker om framtidig utvikling

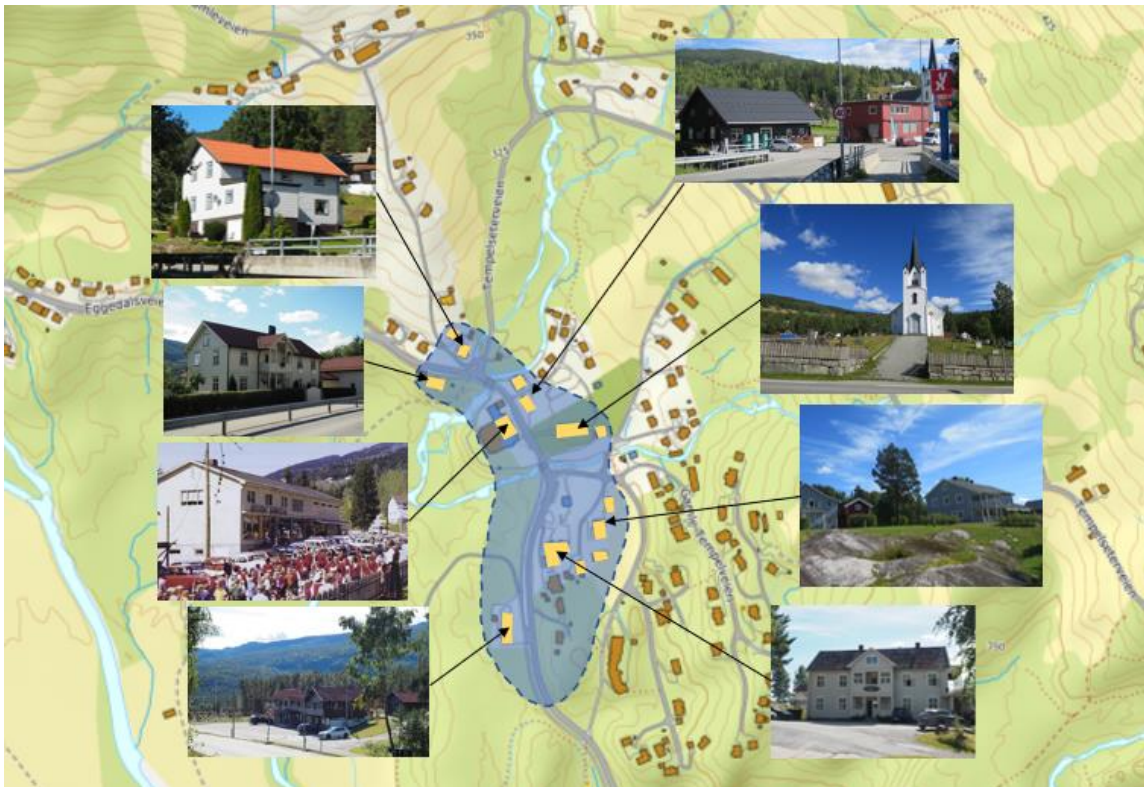
- Fortetting i sentrum og utvikling som attraktiv «fjellandsby»
- Utvidelse av dagens sentrum/sentrumsfunksjoner langs Eggedalsveien og Tempelseterveien
- Funksjoner som får folk til å stoppe/opsøke Eggedal sentrum
- Torg
- Bedre parkeringsforhold
- Gi handelslaget spillerom (som viktig motor i sentrum)

5.3.3 Faglig anbefalinger – prinsipper for videre utvikling

Kvaliteter som anbefales ivarettatt

- Eksisterende blågrønne kvaliteter mellom husene (vassdrag, trær, knauser, terrengforskjeller) bør utnyttes som del av fjellandsbyens særtrekk.

- Eksisterende bebyggelse er stedegne og viktige identitetsmarkører for Eggedal sentrum. Se også figur nedenfor. Samlet bidrar bygningene til å gi Eggedal sentrum historisk lesbarhet og tidsdybde, og representeres hver for seg arkitektoniske kvaliteter som bør ivaretas eller har potensial for å gjenskapes som tidsriktige historiske elementer:
  - Eggedal borgerstue og hotell - godt vedlikeholdt og i aktiv drift. Supplert over tid med nye bygningsvolumer som underordner seg det opprinnelige og større bygningsvolumet.
  - Kolbjørnsrud pensjonat - omgjort til bolig, utvidet og tilpasset boligfunksjon med veranda, men kan knyttes sterkere til framtidig sentrumsdannelse.
  - Kirken (se kap 5.2).
  - Tidligere Gulbrand Juvets landhandel er til dels dårlig vedlikeholdt, men representer likevel i en lokal sammenheng med sitt funksjonalistiske uttrykk store arkitektoniske og kulturhistoriske verdier. Ved en eventuell restaurering og tilbakeføring til opprinnelig utseende vil bygningen kunne styrke den historiske lesbarheten og fungere som en historisk markør i videreutviklingen av Eggedal sentrum.
  - Eggedal Handelslag – sentrums eneste murbygning og en sentral funksjon i sentrum med potensial for tilbakeføring av den senmodernistiske fasaden mot Eggedalsveien for å bidra til et attraktivt sentrum. Saltaket og gavlene i nord og syd fungerer som spennende motiv i gatebildet og understreker at dette er en eldre bygning. Det anbefales å tilbakeføre opprinnelig fargesetting, gjenåpne blendete vinduspartier, og søke reetablert opprinnelige entréløsninger og skjermtak.
  - De tidligere lokalene til Handelslaget i Eggedalsveien 1509 er omgjort til bolig og har i så måte 'mistet' sin funksjon som sentrumsbygning. Likevel finnes det potensiale for å styrke lesbarheten av bygningen som kulturminne, både gjennom å tilbakeføre opprinnelig utseende med eksponert tømmerkonstruksjon, og gjennom for eksempel formidling/skilting på stedet.
  - Tidligere Eggedal hotell er omgjort til bolig og utvidet, men fremstår på et overordnet nivå som godt bevart, og er et sentralt strukturerende element for opplevelsen av Eggedal sentrum.

Bygninger som bidrar til historisk lesbarhet og tidsdybde i Eggedal sentrum.

Utfordringer som kan true disse kvalitetene

- Riving av historisk bebyggelse som i dag bidrar til å gi Eggedal sentrum identitet, arkitektonisk variasjon og historisk forankring.
- Utbygging som gjør Eggedal 'likt' alle andre steder og dermed til ingensteds.
- Store eller høye volumer som endrer det landlige preget i en framtidig fjellandsby.
- Flere større volumer/fasader mot Eggedalsveien (begge sider).
- Etablering av ytterligere store parkeringsplasser henvendt mot Eggedalsveien.

Mulighetsrom og tålegrenser

- Utvikling av hovedveien gjennom sentrum som sentrumsgate vil åpne muligheten for å utnytte den bevarte historiske bebyggelsen som en del av sentrumsopplevelsen.
- Sentrumsbebyggelsen (se over) bør vurderes bevart og brukt som kulturhistoriske elementer i fremtidig sentrumsutvikling.
- For å skape et attraktivt sentrumsområde må Eggedal sentrum bebygges. Nybygg som supplerer den eksisterende bebyggelsen, vil kunne forsterke opplevelsen av å komme til et tettsted / en fjellandsby.
- Fortetting innenfor sentrumsplanens angitte sentrumsformål bør skje fra innsiden og utover for å sikre sentrumsdannelse langs hovedveien først. Dette anbefales regulert gjennom rekkefølgebestemmelse i sentrumsplanen.
- Enkelte parkeringsplasser foran næringsbygninger og langs Eggedalsveien er hensiktsmessig, men større asfalterte arealer bør legges i andre rekke bak sentrumsbebyggelsen mot veien.
- Ny sentrumsbebyggelse bør ha begrenset fasadeutstrekning/volum mot Eggedalsveien. Bebyggelse på vestsiden av Eggedalsveien kan eventuelt gis en utstrekning vestover / bort fra veien med mellomrom mellom fasadene mot veien. Ny bebyggelse på vestsiden av veien vil bidra til å styrke tettstedspreget og sentrumsopplevelsen.
- Bebyggelsen i sentrum bør ha høy arkitektonisk kvalitet: Eksisterende bebyggelse har potensiale for å tilbakeføre fasader til opprinnelig utseende med høyere estetisk kvalitet. For ny bebyggelse kan det være aktuelt med arkitektkonkurranse for å sikre kvalitetsmessig utforming.
- Bebyggelsen i sentrum representerer i dag ulike tidsepoker og stilarter og gir et fleksibelt rom for utforming av nybygg innenfor nærmere angitte rammer. En formingsveileder for nye bygninger som angir volum, byggehøyder og materialbruk kan inngå som en del av sentrumsplanen. For eksempel anses tre som byggemateriale å være dominerende og utgjør en lokal kvalitet som bør dyrkes videre.
- Handelslaget bør framheves som en sentral sentrumsbygning i utforming av fasaden mot Eggedalsveien med flere funksjoner og åpninger mot veien (for eksempel gjenåpne blendede åpninger, reetablere trapper, inspirert av handelslagets tidligere fasade (jf foto fra 1968).
- Gavlen på Eggedals Handelslag mot sør er karakteristisk motiv ved ankomst Eggedal sentrum fra sør og bør opprettholdes som motiv ved eventuell ny bebyggelse sør for Eggedals handelslag. Nordgavlen har egentlig hatt samme funksjon, men dette kan styrkes ved en fremtidig omdisponering av bensinstasjonen.
- Tidligere Gulbrand Juvets handelsgård bør tilbakeføres til opprinnelig fasadeutforming (vinduer, åpninger og henvendelse/trapp mot Eggedalsveien) som en markant og stilren funksjonalistisk bygning med historisk dybde i sentrum (se bilder side 42).
- 'Fjellandsbyen Eggedal' anbefales å etterstrebe landsbyen som ideal: tett og lav bebyggelse med gode, grønne uterom mellom bygningene og der kirketårnet er et markant landemerke.
- Eksisterende blågrønne kvaliteter mellom husene (vassdrag, trær, knauser, terrengforskjeller) dyrkes som en lokal og stedegen kvalitet. Dette er ikke til hinder for at mindre attraktive grøntarealer / grå arealer kan og bør bebygges.

- Sentrum bør være attraktivt for gående. Tilrettelegging for fotgjengere med fortau / gangforbindelse på begge sider av veien samt mellom de ulike sentrumsfunksjonene vil bidra til å styrke sentrumsopplevelsen.
- Kirkens hovedatkomst bør styrkes med forbindelse til vestsiden av Eggedalsveien.
- Etablering av torg på vestsiden av Eggedalsveien i forlengelsen av kirkens hovedatkomst vil kunne styrke kirkens hovedatkomst og inngangspartiet til Eggedals handelslag fra sør.
- Gi uteområdene et urbant preg (gaterom, byrom, plasser, bakgårder) med definerte rom mellom husene. Uteområdene bør utvikles som del av dette med et grønt preg der eksisterende trær og terreng eventuelt suppleres med beplantning ved behov.
- Parkeringsplassen bak Handelslaget er i dag etablert på en stor fylling. Dette området med de to elvene som møtes har kvaliteter som ikke er utnyttet; det er en ren bakside i dag.

Handelslaget med utfylling for parkeringsplass og kirketårnet i bakkant.

Handelslaget med utfylling øst for Eggedalsveien/Fv 287 med potensial for bedre utnyttelse som kan styrke sentrum både funksjonelt og estetisk.

Handelslaget med bensinstasjon på nordsiden.

5.4 Boligbebyggelse

5.4.1 Dagens situasjon

Boligbebyggelsen som inngår i planområdet for sentrumsplanen omfatter bebyggelse fra ca. 1900 og fram til siste byggetrinn i Furulia, som pågår i dag.

Det er ingen helhetlige eldre planer som ligget til grunn for strukturen. Frem til 1970-tallet har boligbebyggelsen forholdt seg til en gradvis utparsellering av tomter langs eksisterende veifar. Boligbebyggelsen frem til ca. 1970 er til dels sterkt ombygget/tilbygget, samtidig som enkelte bygninger er forholdsvis godt bevart og fungerer som verdifulle og lesbare historiske elementer knyttet til Eggedal sentrums utviklingsforløp. Særlig i fortsettelsen nordover langs Eggedalsveien står bolighus som både er typiske for den tid de er oppført i og er forholdsvis godt bevarte. Kart som viser til omtrentlig byggeår, er vist under kapittel 4.4.

Senere års boliger østover mot Tempelseterveien preges av mindre terrengtilpasning. Sammenliknet med eldre boliger blir de oppført med større fyllinger og terrasseringer, noe som også har gitt utslag på hvor mye eksisterende grøntstrukturer som er ivaretatt.

Trefasader. Panelkledning på bygningene er et gjennomgående kjennetegn og kvalitet ved den eldre bebyggelsen i Eggedal sentrum.

5.4.2 Uttrykte ønsker om framtidig utvikling

- I gjeldende kommunedelplan åpnes det for fortetting med ny boligbebyggelse/småhus i randsonen av sentrum.
- Nye boligtyper i sentrum som del av ny sentrumsbebyggelse

5.4.3 Faglige anbefalinger – prinsipper for videre utvikling

Kvaliteter som anbefales ivare tatt

- Terreng og grøntstruktur som steds kvalitet med tilpasning til terreng som prinsipp for ny bebyggelse.
- Bevart boligbebyggelse fra ca 1920 til og med 1960-tallet.
- Strukturerende veifar av eldre opprinnelse (for eksempel veien Teige øst for kirken)

Utfordringer som kan true disse kvalitetene

- Nedbygging av viktige visuelle og romslige sammenhenger mellom for eksempel kirken og omkringliggende gårdslandskap, samt mellom kirken og miljøet ved Borgerstua og tidligere Kolbjørnsrud.
- Manglende terrengtilpasning og store skjæringer / fyllinger i eksisterende terreng.
- Volumer som bryter med målestokken innenfor eksisterende småhusområder.

Mulighetsrom og tålegrenser

- Fortetting kan bidra til bedre infrastruktur og strukturert arealbruk.
- Tilpasning til terreng og bevaring av trær bør være et prinsipp som følger all ny bebyggelse.
- Som i sentrum ellers består eksisterende småhusområder av bygninger fra ulike tidsepoker og flere stilarter som gjør boligområdene robuste med tanke på stilarter/utforming av ny bebyggelse, men i utformingen av ny boligbebyggelse bør det legges vekt på struktur og dimensjoner i omkringliggende bebyggelse.
- Ny bebyggelse bør tilpasses stedets karakter når det gjelder struktur, skala, uttrykk og materialbruk.
  - Tilpasning til terreng og eksisterende byggeskikk tilsier at småskalabebyggelse bør videreføres/oppretholdes for å dyrke Eggedals steds karakter.
  - Når det gjelder eksteriør materialbruk for ny boligbebyggelse bør man forholde seg til at Eggedal sentrum, og omkringliggende gårdslandskap, er preget av trehusbebyggelse med bord-/panelkledning. Tre bør være dominerende byggemateriale for å videreføre lokal byggeskikk og steds karakter. Materialer som mur, glass og stål bør brukes restriktivt for ikke å fragmentere bebyggelsens kjennetegn ytterligere.
  - Eventuell ny boligbebyggelse med større volumer bør legges på vestsiden av Eggedalsveien innenfor arealer angitt som sentrumsformål. Ny bebyggelse bør ha begrenset utstrekning/fasadeuttrykk mot Eggedalsveien for å bygge opp under landsbypreget.
- Ny boligbebyggelse tilpasses omgivelsene mht. landskapssilhuett, viktige visuelle og romlige sammenhenger (for eksempel noen åpne grønne sammenhenger mellom sentrum og KULA-området). Viktige siktlinjer er avmerket på figur i kapittel 5.1.
- Eventuelle konflikter med annen arealbruk må avklares før det gis byggetillatelse for nybygg. Deler av området som er avsatt til boligbebyggelse i gjeldende kommunedelplan er LNF-1-område. Det er også angitt boligformål der det finnes automatisk fredede arkeologiske lokaliteter på Teige. Disse må eventuelt frigis før ny bebyggelse kan oppføres.
- De eldre boligene (<1960) har med få unntak gjennomgått en del endringer som har gitt dem varierende grad av autenticitet. Restaurering og tilbakeføring av bygninger til opprinnelig utforming, overflatebehandling og detaljering er positivt for Eggedals sentrums samlede kulturhistoriske verdi.

Grønne omgivelser. Boligbebyggelsen i Eggedal ligger fortrinnsvis godt innpasset i eksisterende natur og terreng.

5.5 Kunstnerdalen

5.5.1 Dagens situasjon

Sigdal og Eggedal i særdeleshet har vært et yndet utfartssted og motiv for malere/kunstnere siden slutten av 1800-tallet og er godt kjent som del av reiselivskonseptet Kunstnerdalen. Museet Hagan har en vesentlig rolle i dette og tilbyr omvisninger, utstillinger, konsertopplevelser og kurser for interesserte. Turstier med skilting er tilrettelagt og lagt opp etter «fotsporene» til tidligere kunstnere rundt Åsfossen.

Betegnelsen Kunstnerdalen er basert på de naturgitte forutsetningene som har ligget til grunn for at malere/kunstnere har valgt dalen som motiv og periodevis bosatt seg i området. Disse kvalitetene finnes i stor grad fremdeles, men kunstnere som yrkesgruppe setter ikke i like stor grad sitt preg på bygda i dag.

5.5.2 Uttrykte ønsker om framtidig utvikling

- At kulturelle fortrinn utnyttes som del av attraksjonskraften i fjellandsbyen.
- En landsby som også appellerer til framtidige generasjoner av kunstnere som finner motiver her.

5.5.3 Faglige anbefalinger – prinsipper for videre utvikling

Kvaliteter som anbefales ivaretatt

- Kulturhistorisk særegent og verdifullt jordbrukslandskap med høy kvalitet på bebyggelse og kulturlandskap.
- Grøntarealer og kultivert jordbrukslandskap i aktiv drift.
- Romslige og opplevelsesmessige kvaliteter ved eksisterende ubrutte siktlinjer mellom sentrum og omkringliggende gårdlandskap.
- Tilgjengelighet før besøkere til sentrale naturmotiver og kulturspor; fossefall, bekkefar, bygninger og stier.
- Kunstnerisk utsmykking og alle spor etter kunstnerisk utfoldelse som bidrar til å synliggjøre bygdas historiske rolle som del av kunstnerdalen (eks utsmykking av kirken og gravkapellet).
- Uberørte naturområder.

Utfordringer som kan true disse kvalitetene

- Utbygging som undergraver stedskvaliteten formidlet av kunstnere som har vært her.
- Terrenginngrep som skjæringer/fyllinger som endrer landskapet og opplevelsen av å komme til et 'uberørt' landskap.
- Endring av vegetasjon ved mindre biologisk mangfold/andre arter; ved fjerning av vegetasjon – for eksempel ved asfaltering og utbygging, eller ved gjengroing av tidligere åpne arealer.
- Utbygging i sentrumsområdet med lav estetisk/arkitektonisk kvalitet, eller store volumer som forstyrrer eksisterende preg av småskala.

Mulighetsrom og tålegrenser

- Kunstnerdalen er først og fremst knyttet til opplevelsen av landskapet som omgir Eggedal sentrum. Sentrum utgjør likevel atkomst til dette omlandet, og utforming av sentrum har betydning for hvordan historien om og opplevelsen av kunstnerdalen dyrkes og formidles. Kunstnerdalens kvaliteter bør derfor inngå som en premisse for hvordan sentrum utvikles videre dersom kunstnerdalen skal dyrkes som et lokalt karaktertrekk.
- Det finnes i dag et noe beskjedent infoserter i sentrum og delvis skilting til omkringliggende kulturhistoriske steder. For å framheve kunstnerdalen og det som har vært og finnes av attraksjoner kan et utvidet infoserter med aktiviteter som forbinder sentrum med kunst/kunstnerne som har virket her (utstillinger, info, skilting, mv.) bidra til å gjøre sentrum mer attraktivt.
- Den kunstneriske utsmykningen utført av Carsten Lien i kirken og gravkapellet representerer en potensielt betydningsfull ressurs i konseptet Kunstnerdalen, og bør kunne dyrkes videre gjennom økt bevissthet og formidling. Herunder for eksempel ved at gravkapellet brukes som utstillingslokaler og som foredragslokale.

5.6 Turisme

5.6.1 Dagens situasjon

Delvis av samme grunn som kunstnere inntok Eggedal ble området omfavnet av turister og tilreisende som fant både selve dalen og tilgangen til Tempelseter/Norefjell attraktiv. Et sitat fra Buskerud Blad 1. april 1933 (Ole Olsen Bakken) formidler hva dette dreier seg om:

«Vi forlater så Sigdal for å gå inn i dalens egentlige turistrike, Eggedal. Det er nu mange år siden bygden av maleren Chr. Krohg fikk benevnelsen «Det lukkede land». Mindre flokker av turister gjestet bygden i gamle dager, men først i det aller siste kan det snakkes om noen egentlig turiststrøm...Og så billig og kort vei fra Oslo og Drammen...Den som engang har gjestet dalen vår vender bestandig tilbake.»

Siste års hyttebygging og økte tilstrømming av hyttefolk/fjellfolk har utløst behov for å tilby de tilreisende et bedre tilbud når de ankommer Eggedal og utnytte potensialet i dette til å utvikle Eggedal sentrum som en attraktiv fjellandsby for både tilreisende og fastboende. Besøkende og lokale beboere utgjør i dag en brukergruppe med et bredt spekter av preferanser sammenlignet med den tidlige turismen i området. Fjellet har opprettholdt sin attraksjonskraft, men økt antall tilreisende og nye behov fordrer tilrettelegging utover dette for å gjøre Eggedal sentrum til en attraktiv fjellandsby. Her framheves imidlertid hvilke historiske kvaliteter som kan inngå i å utforme en framtidig fjellandsby.

5.6.2 Uttrykte ønsker om framtidig utvikling

- Sigdal kommune ønsker Eggedal sentrum utviklet som «fjellandsby».
- For å skape fjellandsbyen Eggedal er det ønske om å tilføre kvaliteter/funksjoner som bidrar til at både lokalbefolkning og tilreisende bruker/stopper i Eggedal sentrum i høyere grad enn i dag.

5.6.3 Faglige anbefalinger – prinsipper for videre utvikling

Kvaliteter som anbefales ivare tatt

- Eggedals historie og egenart som utfartssted for kunstnere og fjellturister.
- Den bygde kulturarven, som for Eggedal sentrum representerer en sammensatt kulturhistorisk vandring med lokal kulturhistorie relatert til turisme.

Utfordringer som kan true disse kvalitetene

- Fjerning og nedprioritering av historiske spor som bidrar til at turisme oppleves som en stedegen næring med historiske røtter.
- Arealkrevende tilrettelegging av midlertidig besøkere ved at det anlegges større parkeringsplasser i sentrum.

Mulighetsrom og tålegrenser

- Det er nødvendig å identifisere hvilke butikker/service som inngår i en framtidig fjellandsby for å nå ønsket publikum (eks matbutikk, vinmonopol, sportsbutikk, kafe, bakeri, lokalmat, parkering, el-billading, mv.). Dette er delvis kartlagt gjennom åpne møter i forbindelse med sentrumsplanen (se kap 2.2) og delvis eksisterende i dag.
- Tilrettelegging for opphold utendørs bør tilstrebes.
- På generelt grunnlag vil gangavstand mellom funksjoner/tilbud bidra til å gjøre sentrum attraktivt for både turister og lokalbefolkning.
- Bedre tilrettelegging av gangforbindelser/turveier ut av sentrum åpner en mulighet for både beboere og tilreisende å oppleve Eggedal sentrum som gående framfor et bilbasert bevegelsesmønster. Eldre veifar og forbindelseslinjer kan utnyttes for å gi dette en historisk forankring.
- Ved å bruke kulturhistorisk sentrale bygninger fremfor å rive og erstatte med nye vil sentrum kunne dyrke sin særegenhet og utnytte kulturhistoriske fortrinn.

6 Vedlegg: Eksempler på fjellandsbyer

'Fjellandsby' er brukt som betegnelse på høyst ulike steder med svært varierende uttrykksform og bebyggelse. I norsk sammenheng er begrepet 'fjellandsby' primært brukt om utbygging på fjellet og knyttet til etablering av hytteområder i tidligere ubebygde eller lite utbygde områder. *Kikut Fjellandsby* i Hallingdal var en av de første (kanskje den første) til å bruke begrepet i sine planer og visjoner som ble lansert i 1999.

Landsbybegrepet er primært knyttet til ansamlingen av gårder hvor gårdshusene ligger tett samlet om noen fellesfunksjoner og hvor det er en viss samhandling og samarbeidsfellesskap knyttet til drift av landsbyen. Landsbyen har i norsk sammenheng vært noe ukjent der gårdstun i større grad har ligget spredt, men sentralt på eget landområde. I nyere tid har imidlertid flere tettsteder tatt landsbybegrepet i bruk for å skape attraktive lokalsentre etter inspirasjon fra Danmark, Storbritannia og Sør-Europeiske land.

I utforming av «Eggedal fjellandsby», som både skal dekke nærheten til fjellet og være et lokalsenter, kan det være nyttig å identifisere noen kriterier/avklaringer som legges til grunn for hva som skal oppnås og hva som kan tilrettelegges for i sentrumsplanen. Dette kan blant annet være:

- Beliggenhet nede i dalen og ikke på fjellet – inngangsport til fjellet
- Funksjoner som er tilpasset både beboere og tilreisende
- Forholdet mellom turisttjenester og betjening av lokalbefolkningen
- Drivkrefter for igangsetting og gjennomføring

Sentrumsplanen for Eggedal vil ikke kunne gi svar på alle ønsker for hva Eggedal fjellandsby skal være og er ikke et verktøy for gjennomføring, men kan i så stor grad som mulig tilrettelegge for at initiativer og drivkrefter som vil bidra til å bygge og skape den ønskede fjellandsbyen har forutsigbare rammer og handlingsrom til å gjennomføre dette.

I dette vedlegget vises noen eksempler på såkalte fjellandsbyer andre steder i Norge og internasjonalt som kan være en inspirasjon for Sigdal kommune i arbeidet med sentrumsplanen for Eggedal. Eksempelene kan også bidra til å tydeliggjøre hvor man ikke vil og dermed gi grunnlag for hva som bør tydeliggjøres i bestemmelser og arealformål i sentrumsplanen.

Visjonen

Å formulere en visjon for fjellandsbyen kan bidra til å forankre målet og tydeliggjøre føringer for hvilke tiltak som er i tråd med det som ønskes oppnådd. Et eksempel på en slik visjon er utarbeidet for Grøndalen Fjellandsby i Hemsedal <https://www.grondalen.com/grndalen-fjellandsby>:

«Visjonen for «Grøndalen Fjellandsby er å skape et eksempel på hvordan en helhetlig, bærekraftig og skånsom utvikling på fjellet i Norge burde gjennomføres. Målet er å skape noe som alle kan være stolte av, og som står seg både i nåtiden og ettertiden. En «levende» fjellandsby med et variert og spennende service- og aktivitetstilbud, utviklet med respekt for områdets sjel og særpreg.»

Videre er det definert hva som er de viktigste bærebjelkene i planleggingen av Grøndalen fjellandsby hvorav flere kan være aktuelle også for Eggedal fjellandsby:

1. Arkitektur
2. Grønne og bærekraftige løsninger
3. Mat og matkultur
4. Tilgjengeliggjøring av naturen
5. Sport og aktivitet
6. Helse og velvære

Bildeeksempler på utforming av såkalte fjellandsbyer

Fjellandsbyen Hemsedal (fjellandsbyen.no)

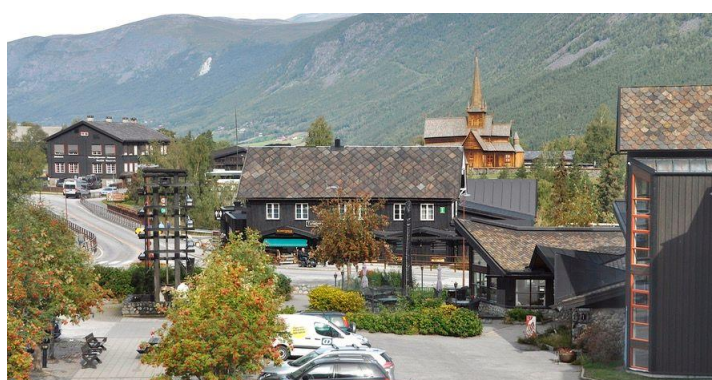
Voss fjellandsby (myrkdalen.org)

Barga fjellandsby i Toscana med katedralen på toppen (reisekick.no)

Bürchen i Valais, Sveits med en tydelig sentrumsdannelse og avgrensning til omkringliggende grøntområde (valais4you.ch)

Lom sentrum med trehusbebyggelse og utnyttelse av elva/fossen som sentrumselement. Bilder: Fjuken, Fossberg hotell, Visitjotunheimen, NIKU.

Danske landsbyskilt som framhever tett og lav bebyggelse med kirketårnet som markant landemerke.

7 Kilder

Diverse aviser og historiske bilder fra Nasjonalbiblioteket www.nb.no

Diverse historiske bilder fra www.digitaltmuseum.no

Askeladden - Riksantikvarens offisielle database over fredete kulturminner og kulturmiljøer i Norge, både automatisk fredete kulturminner og vedtaksfredete kulturminner (<https://askeladden.ra.no>, sett 13.1.2020)

Hollerud, Svein Jakob. Eggedal handelslag 1901-2001 : 100 år. Laget, 2001

Christie, Håkon, Christie, Sigrid. Norges kirker. 3 : Buskerud. Land og kirke, 1993

Sissener, Kjersti Sundt, Figenschou, Anne Vira. Eggedal – Christian Skredsvig, Orfeus, 2019

Skatvedt, Thormod. 1914. Sigdal og Eggedal - Historisk beretning. Grøndahl & Sønns Boktrykkeri. Kristiania

Mørch, Andreas (red.). 1965. Sigdal og Eggedal. Bind 5 : Bygdehistorie. Sigdal og Eggedal historielag. Drammen

Støvern, Håvard, Løiten, Magne og Lesteberg, Harald (red.) 1997. Ei reise gjennom kulturlandskapet i Sigdal og Eggedal. Sigdal og Eggedal bondelag og Eggedal bonde- og småbrukarlag i samarbeid med Sigdal kommune og Sigdal og Eggedal Museum

Rundskriv Q-06/2020 18. desember 2020, Forvaltning av kirke, gravplass og kirkens omgivelser som kulturminne og kulturmiljø. Utgitt av Barne- og familiedepartementet og Klima- og miljødepartementet

Sigdal og Eggedal. B. 9 : Gard og slekt : gnr. 127-174, Sigdal kommune, 2007

Bjanes, O.T., Dietrichson, Wilhelm, Berg, Lars. Norske gardsbruk. Utg. Forlaget Norske gardsbruk. 1948.

Under Norefjell – lokalhistorisk skrift for Krødsherad, Sigdal og Eggedal, 1984-

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Rapport 130. 2.utg.

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736, Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112, Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00